Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 34 (9716) 1975 чылдың февраль 9, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

«САЛЮТ-4» ЧЕРНИ ЧУРУККА ТЫРТТЫРГАН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитада «Салют-4» эртем станциязының ужудуушкуну айыткан программа ёзугаар бооп турар.

Февральдың 5-тиң хүнүнүң бирги чартында космонавтылар Алексей Губарев биле Георгий Гречко станцияның системаларын хынап көрген, техниктиг болгаш медицина дуржулгаларын кылганнар. Хүнүң ийиги чартында экипаж чер кырының чамдык девискээрлерин чурукка тырттырып эгелээн.

Февраль 6-да ол шенелделерин үргүлчүлээн. Космонавтылар чурттуң европа кезээниң мурнуу талазын, Ортаа Азияның, Казахстанның болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң девискээрлерин чурукка тырттырганнар.

Чурукту янзы-бүрү херел фильтрлерин ажыглавышаан, ак-кара болгаш өңнүг-даа плёнкаларга хары угда элээн каш аппараттар-биле тырттырган. Ол шинчилелдерниң түңнелдерин бойдус чүүлдерин өөренириңге болгаш улус ажыл-агыйының чамдык практиктиг айтырыгларын шиитпирлээринге ажыглаар.

Телеметрлиг медээлерниң түңнелдерин болгаш космонавтыларның дыңнадыын ёзугаар алырга, станцияның системалары болгаш эртем аппаратуразы чогумчалыг ажылдап турар. Станцияның өрээлчигештеринде агаар байдалының хемчээли мындыг: температура—цельсийниң-биле 22 градус, базыышкын—мөңгүн суглуг деңнелдиң 810 миллиметри, агаарның шыгының хемчээли—11 хуу.

Эштер Губарев биле Гречконуң байдалы эки. «Салют-4» станцияның ужудуушкуну үргүлчүлевишаан.

удур, тайбың
гаш социал деп
миселге чаа-чаа че
лиг болуруң күзедим

Л. БРЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары.

СЭКП Төп Комитединде

СЭКП ТК «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезиниң 30 чылының дугайында» айтырыгны көрген. Герман фашизминиң Совет Эвилелинге дөгеп келген дайыны делегей империализминиң социализмге удур согугжу күштериниң эң улуг чепсектиг халдаашкыны, бистиң Төрээн чуртувустуң кайы-бир шагда чурттап эрттирген эң аар-берге шылгалдаларының бирээзи болган деп, бо айтырыг талазы-биле хүлээп алдынган доктаалда демдеглээн. Ол дайынга делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң салым-чолу, делегей цивилизациязының, депшилгениң болгаш демократияның келир үези шиитпирлеттинген.

Совет улус болгаш ооң эрес-маадыр Чепсектиг Күштери Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле гитлержи Германияга болгаш ооң коштанчыларынга өлүмнүг аштырыышкынны таварыштырып, социалистиг Ада-чурттуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап ап, өндүр улуг хостакчы хүлээлгезин боттандырып, боттарының интернационалчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткен. Бистиң чуртувус болза, герман фашизминиң делегейге тергиделче чүткүл салган оруунга моондактаан кол күш болуп, дайынның кол үүргезин бодунга чүъктеп эрттирип, гитлержи Германияны, а ооң соонда милитарисчи Японияны база чылча шаварынга шиитпирлиг рольду ойнаан.

Фашизмни ашкан тиилелге бүгү делегейге төөгүлүг болуушкун болуп, делегей хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазынга эң ханы салдарын чедирген. Социализм — тайбың, демократия болгаш социал депшилге херээниң эң идегелдиг чөленгиижи дээрзин ол тиилелге көргүскен.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелиниң тиилелгези делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң амыдыралчы аргалыын болгаш тиилеттирбезин бүзүрелдиг көргүскен. Ол тиилелге болза, Октябрьдан төрүттүнген чаа ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң, социалистиг экономиканың, марксизм-ленинизмниң идеологиязының, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эвиниң, ССРЭ-ниң улустарының бузулбас найыралының тиилелгези болган. Ол тиилелгениң кол чаякчызы төөгүде бодунга деңнежир чүве чок эрес-маадыр чорукту кылган совет улус болган. «...Совет улус дайынның кадыг-дошкун шылгалдазын алдарлыы-биле тудуп эрткен. Дайзын чылча шаптырган, аштырган. Бистиң кайгамчыктыг улузувус, маадыр улузувус, өндүр чаагай улузувус, алдар-биле бүргеттинген ленинчи тукту, Улуг Октябрьның тугун, социализмниң тугун делегей кырынга бедик көдүрген болгаш дайын чылдарының одун таварты тиилелгелиг тудуп эрткен»—деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн.

Дайзынга удур үр болгаш аар-берге демиселге Армияның база Флоттуң дайынчылары чижеглежир чүве чок дидимин болгаш эң улуг маадыр чоруун көргүскен. Совет шериг урак аргазы бодунуң тергиин эки шынар-бүдүштүүн көргүскен. Коммунистиг партияга кижизидиккен Чепсектиг Күштерниң командылаар болгаш политиктиг кадрлары дайын операцияларын чорударынга боттарының бедик мергежилдиин чырыткыландыр бадыткаан.

Партизаннар болгаш чажыт ажылдың киржикчилери дайзынның тылынга маадырлыг ёзу-биле хөделген. Эжелеттирген бүгү девискээрни хаара туткан массалыг партизан шимчээшкининге совет кижилерниң изиг патриотизми чырыткыландыр илергейлеттинген.

Дайзынны ашкан тиилелгени Чепсектиг Күштерниң дайынчылары-биле кады боттарының эрес-шудургу ажыл-ижи-биле каннап, быжыглаан ажылчын аңгы, колхозчу тараачыннар, совет интеллигенция өндүр улуг эрес-маадыр чорукту кылган. Дайынның бүгү дургузунда фронт биле тыл чаңгыс аай дайынчы лагерь болуп турган.

Бистиң ниитилелиивистиң удуртукчу болгаш углакчы күжү—ленинчи Коммунистиг партия фашистиг Германияга удур совет улустуң демиселиниң сорук кирикчизи болгаш организакчызы болган. Фашистиг эжелекчилерге удур ыдыктыг демиселче совет улусту онза берге байдалдарда ол мобилизастаан, дайын чорудулгаларының эге үезинде түр үениң чедимче чок чүүлдери турзажок, дайын чорудулгазынга үндезин эргилдени чедип ап, ооң тиилелгелиг доостуруун хандырып шыдаан. Улус ажыл-агыйын дайын байдалынга таарыштыр эде тургузар талазы-биле партия алыызындан аажок улуг ажылды чоруткан. Боттарының хууда үлегер-чижээ, маадырлыг болгаш эрес-дидим чоруу-биле коммунистер массаларның дайынчы сагыш-сеткилин көдүрүп, эрес-маадыр чоруктарже оларны эдертип, дайзынны ашкан турар долу тиилелгеге оларның ханы бүзүрелин быжыглап турган. Дайын чылдарында партияның ат-алдары хемчээл чок өскен, ооң хүрээлени улам сырый каттышкан, партияның болгаш улустуң чаңгыс эви улам быжыг апарган.

Тайбың-даа үеде ышкаш, дайынның кадыг-дошкун чылдарында-даа, партияның дайынчы дузалакчызы Ленинчи комсомол болган. Патриотчунуң, дайынчының, ажыл-ишчиниң, солдат ениң — совет херээжен кижиниң маадырлыг бүдүжү чоннуң сагыш-сеткилинге кезээ шагда кадагалаттынып артар.

Эжелеттирген чурттарга калбак нептерээн удурланыышкын шимчээшкини фашизмге удур демиселге чугула рольду ойнаан деп, доктаалда онзалап демдеглээн. Партизанчы хөделиишкиннер болгаш чепсектиг тура-халыышкыннар, улустуң хостакчы күштериниң маадырлыг чоруу антифашистиг демиселдиң чыл демдеглелинге кезээде кирер. Кижи төрелгетенниң эң айыылдыг дайзынынга удур демиселдиң мурнуу одуруунга коммунистиг болгаш ажылчын партиялар чоруп турган. Коммунистер боттарын ёзулуг патриоттар болгаш интернационалистер, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш чайгылыш чок демиселчилер кылдыр көргүскен.

Антигитлержи коалиция күрүнелериниң улустары болгаш армиялары дайзынны ашкан ниити тиилелгеге улуг салыышкынын киирген. Янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң политика болгаш шериг талазы-биле дээштиг кады ажылдажылгазының чугулазы практика кырынга бүзүреттинген.

Герман фашизмни болгаш япон милитаризмни чылча шапканы Европаның болгаш Азияның чамдык күрүнелеринге реаксылыг ёзу-чурумнарның дүжүп бадарынга чедирген, ажылчы массаларның социализм дээш демиселинге таарымчалыг байдалды тургускан. Европаның болгаш Азияның чамдык чурттарынга революцияларның чедиишкиниг боттанганының түңнелинде делегейниң социалистиг системазы тыптып келген, капитализмниң ниити кризизи ханылаан, делегейниң революстуг чорудулгазының хөгжүлдези дүргедээн. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының улустары коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле экономиктиг, политиктиг болгаш угаан-бодал амыдыралының бүгү талаларынга аажок улуг чедиишкиннерни чедип алган, боттарының чурттарын сайзырангай күрүнелерниң санынга киирип, ооң уламындан чаа ниитилел тургузуунда бар эгээртинмес аргаларны көргүскен.

Фашизмни ашкан тиилелге капитал чурттарынга ажылчын шимчээшкининиң улам ыңайгы хөгжүлдезинге, ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның херээ дээш эң идепкейлиг демиселчилер болур коммунистиг болгаш ажылчын партияларның өзериинге база быжыгарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. Делегейниң коммунистиг шимчээшкини амгы үениң эң салдарлыг политиктиг күжү болу берген.

Гитлержи Германияны болгаш милитаристиг Японияны чылча шапкан чорук национал-хосталга дээш шимчээшкинниң күчүлүг көдүрлүүшкүнүнге, империализмниң колониалдыг системазының буступ дүжеринге идиглиг болган. Азияның, Африканың болгаш Латин Американың дыка хөй чурттары дайын сөөлүнде үеде колониалдыг кулданыышкындан хосталгаш, тускайлаң хөгжүлдениң оруунче бүзүрелдиг-биле кирген.

Делегей аренazында күштерниң деңзигүүр байдалының социализмниң талазынче үндезини-биле чайылганының түңнелинде империализм улустарның салым-хуузун кара-туразында аажылап көөр аргазын оскунган болгаш амгы үеде социалистиг чурттарның күчү-шыдалын, оларның идепкейлиг даштыкы политиказын, тайбыңның болгаш депшилгениң күштериниң делегейге эп-сеткил каттыштырылгазын тооп көрбес аргажок болу берген.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбың программазын чайгылыш чокка боттандырарының, акы-дуңма социалистиг чурттарның дугуржуп дүүштүргеш, тулгаштырган политиказының түңнелинде «соок дайындан» делегейде дүшкүүрлүг байдалдың чавырлыышкынынче, аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ доругнаарының принциптеринге үндезилээш, калбак кады ажылдажылгаже эргилде бооп турар. Бо чогумчалыг өскерлиишкиннерниң бадыткалы Европада байдалдың экижип турары, делегейниң ийиги дайынының болгаш дайын сөөлүнүң хөгжүлдезиниң түңнелдерин политика талазы-биле быжыглааны ол бооп турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштер делегейде бооп турар бурунгаар шимчээшкинни улам быжыглаарынче, делегейде дүшкүүрлүг байдалдың чавырлыышкынын катаптавас болдурарынче чүткүп турар. Ооң-биле чергелештир империализмниң бүдүжү өскерилбээн, реакцияның, агрессияның күштери бөө-чепсээн салбаан болгаш делегей харылзааларында чогумчалыг чаартылгаларга шаптыктаарын оралдажып турарын уттуп болбас дугайын доктаалда онзалап демдеглээн. Империалистиг күрүнелерниң шериг бюджеттери улгадып, чер бөмбүрзээниң элээн каш районнарында дүшкүүрлүг байдал хевээр артпышаан, социалистиг чурттарга удур идеологтуг диверсиялар соксавайн турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак тайбыңга ынакшылдыг чайгылыш чок политиканы чорутпушаан, социалистиг Төрээн чурттуң камгаланыр күчү-шыдалын быжыглаар, совет кижилерниң бедик медерелдиг ёзуга кижизидериниң дугайында үргүлчү сагыш салып, чурттуң тайбың ажыл-ижин болгаш айыыл чок болур чоруун идегелдиг-биле камгалаар дээш бүгү чүүлдерни кылып турар. Ындыг угланыышкынның эргежок чугулазын болгаш шынныын эрткен дайынның өөредии бадыткап турар.

Реаксылыг бөлүктер-биле, тайбыңны быжыглаарының болгаш делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының политиказының дайзыннары-биле херек кырында каттыжып турар Кыдаттың амгы удуртукчуларының антимарксисчи, сандарадыкчы үүлгедиишкиннери тайбыңның болгаш социализмниң херээнге улуг каражаны таварыштырып турар.

СЭКП акы-дуңма марксисчи-ленинчи партиялар-биле кады социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын улам быжыглаарын, социализмниң делегей системазының күчү-шыдалының улгадырын, Варшава Керээзиниң киржикчизи күрүнелерниң политика болгаш шериг талазы-биле кады ажылдажылгазын сайзырангайжыдарын чедип ап турар.

Совет улус үжен чыл дургузунда тайбың-шөлээн чурттап турар-дыр. Олар дайынның таварыштырган балыгларын экирткеш, коммунистиг тургузуушкунга шылгараңгай чедиишкиннерни чедип алган. Бо талазы-биле улуг базым болза, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып турары болур. Бистиң чурттуң ажылчы чоннарының тоску беш чылдың сорулгаларын күүседир дээш кылып турары эрес-маадырлыг ажыл-ижинден оларның бедик мөө-медерелдиин, изиг патриотизмин болгаш коммунизмниң идеалдарынга бердингенин илереп турар. Ол бүгү дээш Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында миллион-миллион совет кижилер деңнээр чүве чок эрес-дидими-биле демисешкеннер.

Немец-фашистиг эжелекчилерни тиилээниниң 30 чылы совет улустуң, бурунгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң амыдыралынга политиктиг шылгараңгай болуушкун болур.

1975 чылдың майның 9-туң хүнү Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарының бүгү-улусчу байырлалы кылдыр демдеглеттинер.

Фашистиг Германияны болгаш милитаристиг Японияны совет улустуң тиилээниниң делегейге төөгүлүг ужур-дузазын, делегей империализминиң кол-ла согугжу күжүн чылча шаварынга Совет Эвилелиниң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң шиитпирлиг салыышкынын тайылбырлаар талазы-биле калбак масса-политиктиг ажылды үлетпүр бүдүрүлгелеринге болгаш тудугларга, албан болгаш өөредилге черлеринге, шериг кезектеринге болгаш корабльдерге калбартып чорударын партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларынга армияның болгаш флоттуң политорганнарынга сүмелээн. Немец-фашистиг эжелекчилерни болгаш япон милитаристерни чылча шаварын организастаарынга СЭКП-ниң удуртукчу ролюн, совет кижилерниң, армияның болгаш флоттуң дайынчыларының, партизаннарның болгаш чажыт хөделиишкинниң киржикчилериниң массалыы-биле маадырлыг чоруун, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш интеллигенцияның күш-ажылчы эрес-маадырлыг ажыл-ижин ханызы-биле, тодаргай көргүзер.

Ленинчи даштыкы болгаш иштики политиканы амыдыралга боттандырар талазы-биле, ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн, совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эвин быжыглаар талазы-биле, социалистиг дем каттыштырылгазын сырый каттыштырар, тайбыңның болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаар талазы-биле СЭКП-ниң хөй талалыг ажыл-чорудулгазын бүгү талазы-биле илередири чугула. Делегей реакциязының болгаш империализмниң агрессчи бүдүш-шынарын, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының удурланыкчыларының хоралакчы ажыл-чорудулгазын, буржуаз болгаш оппортунистиг идеологияларны, делегейниң ийиги дайынының төөгүзүн хажыдып турарларны сойгалап илередир.

Тиилелгениң 30 чыл юбилейин депшилгелиг бүгү күштерниң интернационалчы байырлалы кылдыр эрттирер, ол болза СЭКП-ниң, совет улустуң социализмниң акы-дуңма чурттары-биле, революстуг ажылчын шимчээшкини-биле, коммунистиг партиялар-биле, национал-хосталгалыг шимчээшкин-биле, социал депшилгениң бүгү-ле талалакчылары-биле өскерлиш чок эп-сеткил каттыштырылгазын демдеглеп турар.

СЭКП Төп Комитети эвилел республикаларның Компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга, обкомнарынга, хоорай болгаш район комитеттеринге, армияның болгаш флоттуң политорганнарынга, министерстволарга болгаш ведомстволарга, эвилел болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүскомнарынга, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-нииити организацияларының база чогаадыкчы эвилелдерниң удуртур органнарынга Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезиниң 30 чылын байырлаар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын саналдаан.

Төп солуннарның болгаш журналдарның редакцияларынга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевидение болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күрүне комитединге Тиилелгениң 30 чыл оюнга тураскааткан материалдарны үргүлчү парлаарын, телевидениеге болгаш радиога дамчыдарын хандырарын саналдаан.

Юбилейге хамаарышкан хемчеглерни чорудары болза, армия биле улустуң чаңгыс эвин, чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынче, Чепсектиг Күштерниң хууда составының дайынчы болгаш политиктиг белеткелин бедидеринче, бүгү совет кижилерни, хамыктың мурнунда аныяктарны Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң маадырлыг революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаагай чаңчылдарынга, социалистиг патриотизмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга, бедик серемчилелдиг болгаш Төрээн чуртун, социализмниң чаалап алыышкыннарын камгалап баарынга кезээде белен болурунга кижизидеринче угланган турар ужурлуг.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезиниң 30 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралдарны болгаш массалыг өске-даа хемчеглерни 1975 чылдың май 5-тен 9-ка чедир үениң иштинде эвилел республикаларның найысылалдарынга, крайлар, областар, округтар болгаш районнар төптеринге, үлетпүр бүдүрүлгелеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга, албан черлеринге болгаш өөредилге черлеринге, шериг кезектеринге болгаш корабльдерге эрттирген турар. 1975 чылдың май 8-те Кремльдиң Съездилер ордузунга Москва хоорайның ажылчы чоннары-биле Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң төлээлекчилериниң каттышкан байырлыг хуралы болур.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезиниң 30 чыл оюнга тураскааткан уран-чечен болгаш документалдыг киноленталарны, Чепсектиг Күштер дугайында долу метражтыг өңнүг фильмни кылып доозарын ССРЭ-ниң Культура министерствозунга, ССРЭ-ниң Күркинозунга, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелинге база чогаадыкчы эвилелдерге сүмелээн. Бүгү-эвилелдиң уран чүүл фестивалын, а ол ышкаш Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде ырларның фестивалын эрттирерин планнап турар. Москваның Төп делгелге залынга «Улуг Тиилелгениң 30 чылы» деп чурулганың Бүгү-эвилел делгелгезин организастаары көрдүнген.

Революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның черлеринче аныяктар походтарының тиилекчилериниң Бүгү-эвилел слёдун маадыр хоорай Волгоградка эрттирерин ВЛКСМ ТК-га, ВЦСПС-ке, ДОСААФ ТК-га, ССРЭ-ниң Культура министерствозунга, дайын хоочуннарының Совет комитединге даалган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитединге, ВЦСПС-ке, ВЛКСМ ТК-га, ДОСААФ ТК-га Тиилелгениң 30 чылынга тураскааткан элээн хөй массалыг спорт хемчеглерни калбак пропаганда хевирлиг кылдыр чорударын сүмелээн.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң тиилелгезиниң 30 чыл ою-биле холбаштырган бүгү пропаганда болгаш агитас-массалыг ажылдар СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, 1975 чылдың болгаш тоску беш чылдың ниити пландарын хуусаа бетинде доллур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседиринче ажылчы чоннарны, армияның болгаш флоттуң дайынчыларын мобилизастаарынче угланган турар ужурлуг деп, доктаалда демдеглеп турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1975 чылдың февраль 7-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болуп эрткен. Аңаа 1974 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдерин чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлеринде болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң партияның экономиктиг политиказының айтырыгларының талазы-биле чугааларында сорулгаларны күүседири дээш чоруткан ажылдың база чуртка калбарткан социалистиг чарыштың түңнелинде 1974 чылда экономиканы, эртемни, культураны хөгжүдер болгаш чоннуң чаагай чоруун бедидериниң талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннер чедип алдынган.

Эрткен чылын чуртка үлетпүр продукциязын бүдүрериниң өзүлдези 8 хуу болган, а планнааны болза 6,8 хуу турган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери 6,5 хуу күүсеттинген, планда көрдүнгени 6 хуу турган.

Чурттуң чамдык девискээрлеринге агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болза-даа, көдээ ажыл-агый продукцияларын бүдүрериниң хемчээли беш чылдың ооң мурнундагы чылдарының ортумак хемчээлинден 5 хуу улуг болган.

Бүдүрүлге хемчээлин өстүргениниден национал орулга 1973 чылдан 5 хуу көвүдээн. Чоннуң боттуг орулгазы бир кижиге онааштыр 4,2 хуу улгаткан, эрткен чылын ниитизи-биле барык 110 млн. дөрбелчин метр шөлдүг чурталга бажыңнарын туткан.

Ооң-биле кады ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга 1974 чылдың планының чамдык көргүзүглерниң күүсеттинмээнин айыткан.

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан чүүлдерин болгаш түңнелдерни удуртулга болдурбушаан СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын ёзугаар тоску беш чылдың доозукчу чылы— 1975 чылдың
не планының даалга
ышкаш социал
лерин доллур
күүседириниң
бартып чоруда
министерствол
стволарынга бо
кен республи
стрлер Чөвү
лээн. Бо бүгү
ниитиниң
ажыктыг чору
зүглерин беди
алырының чу

1975 чылды
ажылдарынга
летгенип,
эрттирер со
чугула хе
эвилелдеш
ның Мини
ге, ССРЭ

1975 чылда ССРЭ-
ажыл-агыйын хөгжүде
Күрүне планын хуусаада
күүседир болгаш тоску
чылды чедиишкинниг
дээш социалистиг чарыш
гылчының сагыш са
ССРЭ-ниң министерство
га, ведомстволарынга
эвилелдешкен республи
ның Министрлер Чөвүле
ге ССРЭ-ниң Министр
вүлелиниң хүлээп алга
пиринде

Хуралга ССРЭ-н
стрлер Чөвүлелиниң
эш А. Н. Косыгин
гаалаан.

Энергетиктерниң ажыл-ижи

Кызылдың электри станциязының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан. Тодаргайлаарга, коллектив чылда электри энергиязы ажылдап кылырының планын 104,9 хуу, чылыг дамчыдарын — 118,2 хуу күүсеткен. Боттарының хереглелинге электри энергиязын чарыгдаарының камналга планын база ажырган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү мурнунда чылда турганындан 2 катап өскен.

Бүдүрүлгениң найыралдыг коллективи доозукчу чылдың баштайгы айында 8.500 муң киловатт-шак электри энергиязы ажылдап кылыр онаалдазын 102 хуу боттандырган. Чылыгны база камнап алган.

Коллективтиң алган пландарын доктаамал ажыр күүседиринге ында чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның киирип турар үлүг-хуузу улуг. Чүгле эрткен чылдың дургузунда электри станциязынга 61 чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдар хүлээп алдынган болгаш
номиктиг ажы
болган. Ол
ниитизи-бил
лар болгаш
Олар бүгү би
гаш дуржулгаз
чылдың планын кү
угландырган. Тус-тус
чылар аразында калбарган
циалистиг чарышка электр
цегиниң начальниги А. Измай
лов 20 чогаадыкчы сана
ажылдап кылгаш, бирги чер
алган. Ооң 14-үн бүдүрү
шиңгээткен.

Электри станциязы
ни мурнаан шал
саны хөй. Оларга
бырының үлуг
ажылдың Кызы
ниң эдилекчиз
цев, машини
Крылов, Ва
болгаш өске
техниктиг аж
тарының онаа
рынга ээ-хары
руун көргүзүп

ЧУРУКТА: мурнакчылары В
ле А. Урванцев
А. С УНАМ

Техника септелгези

ТЕМП АМ-ДАА ООЖУМ

Тоску беш чылдың доозукчу чылының часкы хову ажылдары хүн бүрү чоокшулап орар. Ынчангаш республиканың колхоз, совхозтарында аңаа белеткел улам хайныккан. Ажыл-агый бүрүзү трактор, комбайн, автомашина болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин чорудуп турар. Эрткен ажыл-агый чылында республиканың колхоз, совхозтары 1924 тракторну, 859 комбайнны, 1170 автомашинаны септээр планныг турган. Республиканың Статистика эргелелиниң сөөлгү медээзин ёзугаар алырга, 812 трактор, 71 комбайн, 354 автомашина септеттинген болуп турар. Тодаргайлаарга, эрткен чылын ол-ла үези-биле деңнээрге 69 трактор, 4 автомашина чедир кылдынмаан. Техника септелгезиниң темпизи эрткен чылдыындан хожудап турарын ол саннар херечилеп турар.

Тус-тус районнар аайы-биле алырга, тракторлар септелгезиниң чыл планы база эки күүсеттинмээн. Ону херек кырынга көргүзерге мындыг: Улуг-Хемде 99, Каа-Хемде 118, Чөөн-Хемчикте 119, Бии-Хемде 102, Таңдыда 174, Барыын-Хемчикте 51 трактор септеттинген. Ол районнар план күүселдезин 36,7-ден 49,0 хуу чедир күүсеткилээн. Часкы хову ажылдарынга чедир эвээш үе артканын барымдаалап көөр болза, ол хуулар ындыг-ла кончуг эки эвес-тир. Үстүнде районнарда комбайннарның болгаш автомашиналарның септелгези база ындыг байдалдыг. А көдээ ажыл-агый машиналарындан 769 андазын, 666 сеялка, 101 культиватор белен. Ол-ла дараалашкаа-биле план 54,9, 47,8 болгаш 32,9 хуу күүсеттинген. Тракторлар септелгезин Тес-Хем болгаш Эрзин районнарда эки деп болур. Тес-Хем районда 68 тракторнуң 37-и, Эрзинде 62 тракторнуң 35-и кылдынган.

Тракторлар септелгези республиканың «Алдан-Маадыр», «Кызыл тараачын», «Көк-Тей», «Тес-Хем», «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «ҮТКА 25 чылы», «Хемчик» совхозтарда эки чоруп турар. «Хемчик» совхоз тракторлар, көдээ ажыл-агый машиналары септээр чыл планын күүседип алган. «Алдан-Маадыр» совхозта часкы хову ажылдарынга ам 10 трактор септээри арткан. А көк-тейжилер 6 трактор арттырып алган. Бо ажыл-агыйларда септелге ажылы организастыг чоруп турда, «О-Шынаа», «Өөк», «Ак-Туруг», Жданов аттыг, «Күш-ажылдың хостуу», «Найырал», «Тыва» совхозтар хожудавышаан хевээр. Бо совхозтарның иштинден чүгле «Ак-Туруг» совхоз андазыннар, сеялкалар, культиваторлар септээр планын 100 хуу күүседип алган.

Ынчангаш хүн, шак бүрүзүн үнелеп, ону ажыл-ишке ажыктыг чарыгдаарын чедип алыр херек. Бо талазы-биле боттуг ажылды колхоз, совхозтарның удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылар чорудар хүлээлгелиг.

ЛЕЛДЕРНИҢ
ОНДА

Партийжи амыдырал: күүселдениң хыналдазы

партия
абырын-
ыг. Сал-
я орга-
унистер
гүнүнге
ен от-
та орга-
да эки
штир, ды-
арын ком-
дип шүгүмчү-
ону дарый эде-
ткан. Ол кандыг
л, оларны эдер дээш
ро чүнү кылганыл? Отчёттуг үениң дургузунда чүгле 7 хурал эрткен, чылдагаан чокка 5 хурал болбаан. Коммунистерниң кижизидилгезиниң школазы—партия хуралдары үстүп турганы Уставты каржызы-биле хажытканы ол. Кежигүн дадывырын өй-шаанда хавырбас, озалдадыр таварылгалар турган. Ол ышкаш эге организация ажыл-агыйның экономиказын быжыглаарынга чугула рольду ойнаар ужурлуг.

турбуже чамдык спе-
лазындан ажы-
ига чогун, ту-
машина-трактор
гаражта
рганизастааны-
тчёт-соңгулда-
іеглээн. Ком-
кандыг-бир
уларының от-
хуралдарын
партбюро (се-
т-оол) прак-
н. Оон тур-
ммунистерде
көңгүс чок
редилгезин
ганизаста-
низация-
-культу-
лы кош-
далыг ху-
механизаторлар,
чылар, тудугжулар ара-
ра социалистиг чарыш не-
ге дүүшпес турган.

тчёт-соңгуудалыг хурал
андан элээн үе эрткен.
мунистерниң шүгүмчүлел-
саналдарынга үндезилээш,
бюронуң кылган ажылын
ня райкомунун бюрозу
п көрген. «Тес-Хем»
рткен чылда күрүне
е планныг даалгала-
ікиннинг күүседип,
ажыл-агыйлар ар-
алистиг чарыжының
н болган. Төпте пар-
организациязының
үлүү мында эвээш
ны демдеглеттинген.
о коммунист бүрү-
аларны берген: 10
тор, 13 дагдыныкчы,
ист. Дагдыныкчы-
Самбыл, Айыыжы
ың Кодуу, про-
чын-оол Балчый-
и даалгаларын эки
ар. Бирги квар-
ы бар. Ын-
агитаторлар-
арның ажы-
кошкак. Ке-
ның чылда-
н. Ынчалза-даа чам-
унистерниң хары уг-
ийн эйлап төлээри ам-даа
үлчүлеп турар.

Ажыл-ишчилерниң социалистиг хүлээлгелер алырын партбюро организастап, социалистиг чарышты оларның аразынга калбарткан. Участоктар аайы-биле бүдүрүлге хуралдары эртип турар. Чаа улуг гаражты ажыглалга кииргени ажылдаарынга эки байдалдарны тургускан болгаш машина-техника эдилелиниң экижииринге идиг болган. Хөй-нийти организацияларының, ылаңгыя комсомолдуң ажылынче кичээнгейни партбюро салып турар апарган.

Кылдынган чүүлдер-биле чергелештир коммунистерниң чамдык шүгүмчүлелдери кичээнгейге алдынмааның бюро демдеглээн. Ажылчыннарның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезин ап көрээл. Төпте үш школа бар, оларның ийизи: марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школа (пропагандизи Владимир Даваа), партия төөгүзүнүң школазы шору ажылдап, элээн хөй кичээлдерни эрттирген. А экономист И. Дамдынның пропагандистеп турары экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школага чүгле 2 кичээл эрткен. Ол ийи кичээлге 16 дыңнакчылардан каш-ла кижи келген. Школада ийиги пропагандист чок, ынчангаш эш Дамдын командировкалай бээрге, кичээлдер үстүп турган. Эрткен чылдың төнчүзүнде партия райкомунуң бюрозунга партком секретары Д. Хертектиң өөредилге дугайында илеткелин дыңнааш, байдалды эдерин дааскан турган. Партком секретары-даа, партбюро секретары Д. Болат-оол-даа ол шиитпирни күүседир дээш дээштиг хемчеглер албаан.

Партбюронуң ажылында кол-ла четпес чүүл—корум-чурум камгалалының талазы-биле хемчеглерни кошкак ап турары болур. Кем-херек үүлгедир, хулиганнаар, арагалаар чүүлдер эвээжевейн турар. Ындыг турбуже суурда эки тура улусчу дружина ажылын барык-ла соксаткан. Чоннуң культурлуг дыштанылгазын организастаар хемчеглер алдынмайн турар. Күш-культура, уран чүүл ажылы уттундуруп бар чоруур. Байдал мындыг турда, партбюронуң база парткомнуң эптежип олуруп турары канчап-даа таарышпас. Ажылга чаңгыс талалаар чоруктардан уштунарының чугулазын бюро айыткан.

Партия организациязының отчёт-соңгуудалыг хуралынга коммунистерниң шүгүмчүлелдиг саналдар талазы-биле партбюро кошкак хемчеглер ап келгенин СЭКП райкомунуң бюрозу айыткаш, бир ай хуусаа иштинде четпестерни эткеш, ол дугайында дыңнадырын партбюро секретары Даваа Болат-оолга дааскан. Доктаалдың күүселдезин контрольдаарын партия райкомунуң партийжи-организастыг килдизинге хүлээткен.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корреспондентизи.

О. Е. Чооду «Кара-Хаак» совхозтуң дуржулгалыг малчыннарының бирээзи. Малдың өзери, ооң бедик продуктулуг болуру ээзиниң эки ажаалда хайгааралындан чугула хамааржыр.

Оруспай Енданович сөөлгү үш чылда төрүүр чүс хойга онаауштыр 100—118 хураганны менди доруктурбушаан, хой бүрүзүнге хамаарыштыр 3500 грамм дүктү кыргыткан.

Коммунист малчын Күш-ажылдың Кызыл тук орденниң эдилекчизи. Ооң хөрээнде Ленинчи юбилей медалы база чайнап чоруур.

ЧУРУКТА: Оруспай Енданович Чооду.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ЧАРЫШТЫҢ ДЭЭШТИИНЧЕ

Тоску беш чылда партияның салган социал-экономиктиг сорулгаларын күүседиринче массаны мобилизастаарынга бистиң районнуң Советтери салышкынын киирип турар. Олар экономика айтырыгларынче ханылап кирип, күш-ажылчы коллективтерниң чарыжынга удуртулганы экижиткен.

Чарышты чер-чёрге калбарткаш районнуң ажылчы чоннары тодарадыкчы чылдың онаалдаларын багай эвес боттандырган. Чижээ, үлетпүр бүдүрүлгелер продукция сайгарарының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планнарын күүсеткен. Пландан ажыр 317,4 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. «Тыва кобальт» комбинат, Балгазынның мяш ажыл-агыйы, Бай-Хаактың хлеб заводу планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип, ооң мурнунда чылдыындан продукция сайгарарының хемчээлин өстүрген.

«Тыва кобальт» комбинаттың коллективи бүдүрүлгениң ажыктыын бедидерин, бар курлавырларны чөп ажыглаарын хүннүң чугула айтырыы кылдыр көрген. Материалдыг болгаш моральдыг идиг бедиишкиннерин ажыглап, чарышты дээштиг организастаазы план күүселдезинге идигни берген. «Комбинаттың тергиин ажылдакчызы», «Хүндүлүг дагжы», «Хүндүлүг металлург» чижектиг аттарны чарыштың мурнакчыларынга тыпсып турар. Комбинатта 450 ажыг кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары.

Районнуң транспорт, харылзаа, садыг коллективтери тодарадыкчы чылды чамдык чедиишкиннерлиг доосқан.

Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга кирипкеш, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын база бедиткен, социалистиг хүлээлгелерин багай эвес күүсеткен. Күрүнеге пландан ажыр 222 тонна эътти, 177,3 тонна сүттү, 35 тонна дүктү саткан. Малдың баш саны өзүлделиг, продуктулуу бедээн. «Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Шамбалыг» совхозтар, «Коммунизмниң херели» колхоз, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының планнарын бүгү талазы-биле күүсеткен.

Кыштаглаашкынны хүр эрттирер дээш демисел хүннүң кол айтырыы СЭКП райкомунуң бюрозу болгаш райкүүском тускай доктаалды хүлээп алгаш, фермалар, хойжу бригадалар аразында социалистиг чарыштың түңнелдерин ай санында үндүрерин шиитпирлээн. Ам сүт-бараан фермаларының аразында чарыштың бирги черин «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң Краснояровка фермазы быжыы-биле тудуп турар. Хойжу бригадалар аразында чарышка ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң хойжу бригадазы тиилээн.

Үлетпүр, бүдүрүлге, тудуг, транспорт, харылзаа, садыг, амыдырал хандырылга болгаш өске-даа айтырыгларны чер-чер Советтериниң сессияларынга, күүском хуралдарынга чугаалашса-даа оон күүселдезин четпес контрольдап турар. Ынчангаш шиитпирлезе чогуур айтырыглар ам-даа хөй. Чижээ, Бай-Хаактың хлеб заводу сайгарылга планын күүседип-даа турза, бодунун бүдүрүлге күчүзүн долу ажыглавайн келген. Ол ышкаш Хову-Аксының хлеб заводу сайгарылга планын күүсетпээн. Бай-Хаактың мяш ажыл-агый чери продукция сайгарарының планын эрткен чылын ооң мурнунда чылга деңнээрге кудулаткан.

Районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге тараа садарының планын күүсетпээн болгаш малга быжыг чем-суур белеткеп алдынмаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын «Россия», «Тиилелге», С. К. Тока аттыг совхозтар күүсетпээн. Тока аттыг совхоз чүгле дүк планын күүсеткен болуп турар. Арыг-Бажы, Элегес, Кур-Чер көдээ Советтер боттарының девискээринде ажыл-агыйларның план күүселдезин четпес контрольдап турары-биле мону тайылбырлаар апаар.

Таңдыжылар СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын күш-ажылчы чаа көдүрлүүшкүн-биле уткааннар. Аңаа харыы кылдыр беш чылдың доозукчу чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни районнуң ажыл-ишчи бүрүзүнден эгелээш тус-тус фермалар, бригадалар, цехтер, ажыл-агыйларга чедир алганнар.

Мал кыштаглаашкынын солменди эрттирериниң бүгү-ле хемчеглерин ап турар. Балгазын, Элегес, Кочетово, Межегей көдээ Советтер мал чеминиң камналгазындан эгелээш, малды шын чемгеринге чедир ажылга контрольду күштелдирген.

Мооң-биле кады часкы хову ажылдарынга белеткелдерни организастаары районнуң партия, Совет органнарының, ажыл-агыйларының чугула сорулгазы. Район дөрткү кварталда тракторлар болгаш автомашиналар септелгезиниң планнарын күүсеткен. Ховуларже органиктиг чемиштиделге сөөртүлгезин чорудуп, бо хүннерде 64 муң тоннаны төккен. Часкы тарылгага ажыглаар урезинниң 60 ажыг хуузун чогуур кондициязынга чедир арыглаан.

Доозукчу чылда социалистиг чарыштың дээштиин улам бедидер аргалар бисте бар. Ону чедип алырынче районнуң Советтериниң күүскомнарының, доктаамал комиссияларының, депутаттарының күжүн угландырып, бүгү ажылдың бир демнээн чедип алыр, участок бүрүзүнге харысалганы бедидер ужурлуг бис.

К. АК-КЫС,
Ажылчы чоннар депутаттарының Таңды район Советиниң күүскомунуң даргазы.

Тываның кооператорларында

БЕДИК КУЛЬТУРА, ЭКИ ШЫНАР ДЭЭШ

Чоннуң садыг хандырылгазының культуразын бедидери садыгның материал-техниктиг баазазындан база кол хамааржыр. Бо ажылга улуг күш болгаш акша-хөреңги чарыгдаттынар.

Бистиң «Сүт-Хөл» совхозта ажылчын кооперациязының садыг четкилеринде амгы үениң чаа технологиязы-биле деритдинген магазиннер саны сөөлгү үеде көвүдеп турар. Эрткен чылын безин Сүт-Аксында аъш-чем болгаш үлетпүр бараанныарының бир-бир магазинин ажыглалга киирген. «Алдан-Маадыр» совхозтуң төвүнге аъш-чем болгаш үлетпүр бараанныарының чаа улуг магазинин база хлеб быжырар черни туткан. Ажылчын кооперациязы хлеб быжырар үш улуг черниң кол септелгезин кылдырган.

Садыгның материал-техниктиг баазазын хөгжүтпүшаан, чоннуң хандырылгазының бедик культуразы дээш демиселди кооператорлар калбарткан. Оларның тодарадыкчы чылда социалистиг чарыжын чоокта чаа түңнээш, он ажыг мурнакчыларга нийтизи-биле 120 рубльдиң өртектиг белектерин тывыстывыс. Хүндүлел бижиктерни болгаш өске-даа шаңналдарны тыпсыры-биле элээн хөй мурнакчыларның адын киирген. Бора-Тайгада, Хөр-Тайгада, Кызыл-Тайгада көдээ магазиннер эргелекчилери А. Монгуш, С. Сарыглар, А. Енаак, хлеб быжырар черниң мастери Б. Ховалыг олар ышкаш он-он мурнакчылар социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда кирген.

Совхозта столовая ажылдакчылары тодарадыкчы чылда планныг онаалдаларын ажыр күүседип, республикада мурнакчы коллективтерниң одуруунда кирген. Олар респотребсоюзтуң нийтиниң чемненилге черлериниң аразында шилчиир вымпелин болгаш акша шаңналын чаалап алган. Ажылчын кооперациязының баштаар черинин, профэвилел комитединиң Хүндүлел бижии-биле база шаңнатkan.

Мурнакчыларның күш-ажылчы чедиишкиннери тодарадыкчы чылда планныг онаалдаларывысты күүседиринге улуг идигни берген. Ажылчын кооперациязы бараан саарылгазының планын 103,7 хуу, нийтиниң чемненилгезиниң 127 хуу күүсеткен. Хуучу кежигүннер киирип алырының, дадывыр чыылдазының планнарын ажыр боттандырган. Ынчангаш бисте бүгү садыг четкилериниң тозан хуузу чыл планын күүсеткен.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын таныышпышаан, садыг коллективтериниң ажылының ажыктыын, чоннуң хандырылгазының культуразын улам бедидер дээш чүнү кылза экил дээрзин хандыр бодап, Сүт-Хөлдүң кооператорлары бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Доозукчу чылдың планныг онаалдаларын декабрь 25-ке чедир күүседир, пландан ажыр 50 муң рубльдиң барааның саарар болгаш 20 тонна хлебти быжырар сорулгага салдынган. Кооперацияның хөреңгизин камгалап, контрольду болгаш өре-самчыгдалды болдурбас дээш баш удур хемчеглерни күштелдирер.

Садыгның материал-техниктиг баазазы улам калбарар. Бора-Тайгага аъш-чем магазинин тудары хүлээлгеде кордунген. Амгы үеде ооң тудуун респотребсоюзтуң септелге-тудуг эргелели эгелей берген. Ол доостурга ону амгы үениң чаа дериглери-биле хандырар. Оон ыңай совхоз столовазын чаа дериглер-биле дерип, аъш-чемниң ассортиментизин көвүдедип, шынарын бедидер.

Партияның Төп Комитеди шынар талазы-биле эки көргүзүглер дээш демиселче совет улусту кыйгырган. Ол сорулганы шиитпирлээринге социалистиг чарыш чугула рольду ойнаар. Ажылдың эки шынары, хандырылганың бедик культуразы дээш ажылдаарывысты хүлээнмишаан, социалистиг чарышка «Чыраа-Бажы» совхозта ажылчын кооперациязын кыйгырган бис.

В. БЮРБЮ,
«Сүт-Хөл» совхозта ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазы.

Владимир Опаш 1973 чылда Красноярск хоорайның садыг-кооператив техникумун доосқаш, Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксында үлетпүр бараанныар магазининде садыгжылап ажылдай берген.

Магазинниң садыгжылар коллективи чоннуң чагыгларын ёзугаар ажылдап турарындан, ай, квартал планнарын күүсетпейн баар ындыг таварылга турбаан.

Комсомолчу садыгжы Владимир Опаш өөрүнүң эки ажылынга бодунуң үлүүн киирип турар. Садыгга кирген бараанныарны делгиирлерде чурум-чыскаалдыг делгээн болгаш оларның өртек-үнезин тода бижээш, көскү черлерде аскылаан.

Садыгжылар садып алыкчыларны ээлдек-эвилең хүлээп ап турар.

ЧУРУКТА: В. Опаш садып алыкчыга бараанны сүмелеп турары.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

АК-ДОВУРАККА КЭЭП АЖЫЛДАҢАР

вурак хоорай-
ажылдары-
бо доозукчу
ы турган деңн-
ок көвүдээн
күш негетти-
дап-даа кө-
ажылдарының
чылга болдаар-
лгаткан. Ын-
-эвилел ужур-
ке аныяк ки-
тудугжунуң
линге боттары-
түңгүр энергия-
ырын саналдап
тияның болгаш
кыйгы -биле
же республика-
-бүрү булуңнары-
өскен боттарының
жир изиг күзелин
кээп турары дыка

чижек кыл-
ысалгалыг тудуг-
дургузунда ажыл-
хууда ээзэш-биче-
ржулгамны аныяк-
опчулап-даа үле-
мен.
а 1961 чылды
кезээде он-
ткан чыл кыл-
ур мен. Чүге
ын бо Бүгү-
олчу шалып-
лдаары-биле
огум тудугжу
ок турган бол-
тура-ла аңаа
урдувус. Ажыл-

даа баш дегүн: даг-дүгү арыглаар фабриканың баштайгы ээлчээ, «Турум хоорай» дижиривис — чаа Ак-Довурактың хөй санныг чуртталга тудуглары, амыдырал хандырылга черлери, электростанция, үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады, № 14 механизация эргелели, оон бирги автобааза, хлеб заводу, эмнелгениң болгаш садыгның, культураның тудуглары дээш бистиң кирипкен тудугларывыстың даңзызы оон алгааш чорупкан. Оларның шуптузунга үлүүвүс кирдивис. Оон бээр үр-даа болбаан ышкаш сагындырар-дыр —14 чыл.

Тываның улуг үлетпүр төптериниң бирээзи болу берген Ак-Довурак хоорай колдуунда-ла аныяктарның изиг чүректериинден туттунган деп, хөөрем чок чугаалап болур. Ынак хоорайывыс каракка көзүлдүр өзүп, сайзырап турарынга бистиң дүрүм ёзугаар чоргаараарывыс чөп. 1964 чылда ажыглалга кирген даг-дүгү болбаазырадыр фабриканың бирги ээлчээ төлевилелде көрдүнгениниң ёзугаар чылда-ла 35 муң тонна даг-дүгүн бүдүрер тургаш, амгы үеде херек кырында 57 муң тоннаны Төрээн чуртка берип турар апарган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээни тудуп эгелээни республиканың үлетпүрүнүң хөгжүлдезинге партия болгаш чазактың ада сагыш салышкынының тодаргай илерели деп санап турар бис. Ол ийиги ээлчег ам ажылдап турар бирги ээлчегниинден оранчок улуг күчүлүг, улам болбаазыраңгай болуру чугаажок. Комбинаттың ийиги ээлчээн тоску беш чылдың бо доозукчу чылында бүрүн тудуп доосқаш, ажыглалга киирер. Бо дээрге чүгле бистиң хоорайывыстың тудугжуларының, ажыглакчыларының, ажылчыннарының мурнунда тургустунган харысалгалыг сорулга эвес-тир. Ол дээрге, бүгү Тываның ажылчы чоннарының партия болгаш чазактың мурнунга алган онза чугула хүлээлгези-дир.

Ак-Довуракта комбинаттың ийиги ээлчээниң тудуунга бүгү республиканың янзы-бүрү албан, организациялары киржип турар эвес, а харын-даа Совет Эвилелиниң өске-даа булуңнарындан келген специалистер, монтажниктер киржип турар.

Бүгү-эвилел ужур-дузалыг бо улуг программаны боттандырарынга аныяк кижи бүрүзү үлүүн киирери алдарның херээ. **Ажылчын кижиниң адынга чоргаарал дугайында Хову-Аксында ажылчын Ч. Содунамның «Шын» солуннуң арнынга идип үндүрген солун айтырыы борта база хамааржы бээр деп бодаар мен. Шынын чугаалаарга, бистиң чамдык черлерде нийтиге ажыктыг кандыг-даа ажыл кылбайн турар азы кылып турза-даа аап-саап, боттарының сеткил-сагыжынга улуг-ла таарышпас ажылдарга ажылдап тургулаар боор-дур.**

Кандыг-даа ажылчын мергежил хүндүлүг. Чаңгыс бүдүрүлгеге хөй чылда ак сеткилдиг ажылдап келген хоочуннарны шаңнаар тускай орден-медальды безин партия болгаш чазак тургускан болгай.

Аныяктарга ажык чагаа

Мен тудугжу мергежилдиг болганымда, бистиң республиканың байдалынга, кажан бүдүн Тыва амгы үеде тудуглардан бүткен болганда, оон чугула, оон хүндүлүг ажыл тывылбас деп санап чоруур мен. 1961 чылда маңаа кээп ажылдап эгелеп тура, өске өөрүм-биле бир дөмей, тууйбу салып, холуксаа хоюдуп, сай, элезин, чугайны орта холуп, арматура каңнап билбес турган мен.

Ынчан бетон-холуксаа белдирлери объектилер санынга турган чүве болгай. Шүүттүг-даа кончуг-ла! Комсомолчу шалыпчы тудугга ыяап-ла ажылдаар дээн күзеливис күштүг турган. Ажылдавышаан, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң чанынга тудугжу мергежилдерге өөредир пунктуларга хостуг үелерде өөренип турдум. Сөөлүнде ол өөредилге пунктуларынга мастерлерни, тудуг прорабтарын безин удур өөредип турган чүве. Тудуг улуг, а ындыг мергежилдиг кижилер чедишпес турган. Совет чурттуң янзы-бүрү булуңнарындан келген тудуг специалистери, арга-дуржулгазы улуг кадр ажылчыннар тудугжу мергежилдерге бисти практика кырында үргүлчү чаңчыктырып, байлак дуржулгазын бистиң-биле харам чокка үлежип турганнар.

Чугула тудугга он дөрт чыл ажылдаан келген чылдарымның тозун тудугжу бригаданың бригадири болуп келдим. Маңаа баштай бистиң өг-бүлевистен чааскаан келген мен, а чоорту борта ийи дуңмам база кээп, тудугжунуң мергежилин шилип алганнар. Ам бо хүннерде Ак-Довурактың тудуг объектилеринде бис үш алышкы, өг-бүлеривистиң херээжен ээлери болгаш мээң бодумнуң улуг оглум ажылдап турар бис.

Эргим, аныяк эш! «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң ажыл-ишчилери бо доозукчу чылда СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС, ВЛКСМ ТК-ның доктаалын дайынчы даалга болдургаш, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржирин шиитпирлеп, **боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган. «1975 чылда 12 млн. рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип алыр»** деп, ол социалистиг хүлээлгениң бир пунктузунда чугаалап турар. **Ооң 9 млн. 500 муңу чүгле комбинаттың ийиги ээлчээнге хамааржып турарын айтып каайн.** Ол кайы хире улуг санчурагайыл деп деңнеп көөрге мындыг: эргелел эрткен чылдарда бир чылдан-на 6 млн. 600 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип келген. Ынчангаш кылып чорудар ажылдарының хемчээли кайы хире өзе хона бергенин бодап көрүңерден! Орта болур-чогуур-биле хөй күш херек дээрзи черле билдингир. Комсомолчулар болгаш аныяктар Төрээн чуртунуң херээ дээш, эң-не хайнышкынныг участоктарга баарындан чалданмас чораан болгаш оон ам-даа ойталавайн турар! Ооң тодаргай чижээнге, Байкал-Амур магистралының тудуунда ап көрээли. Муң-муң оолдар, кыстар амгы чүс чылдың ол сураглыг тудуунче боттарының изиг чүректериниң айбызы-биле барып ажылдай бергеннер-ле болгай! А бистиң Тывада ындыг чугула участок — Ак-Довурактың даг-дүгү болбаазырадыр комбинадының ийиги ээлчээниң тудуу дээрзин силер шупту, боттарыңарның чылыштарыңарга, хуралдарыңарга ыяк чугаалажып, хандыр дугуржуп көөр боор силер деп идегеп орар мен. **Амгы үеде бистиң тудуг эргелелинге ол улуг хемчээлдиг ажылдарны бүрүн боттандырарынга бөдүүнү-биле санап көөрге безин 600 хире тудугжу кадрлар немей негеттинип турар-дыр.** Амгы үеде бистиң тудуг эргелелинде 900 хире кижи ажылдап турарын чугаалап каайн.

Амгы ажыглаттынып турар фабриканың күчүзүн демин чугаалаан болгай мен. А бо ийиги ээлчег ажыглалга кирерге, комбинат чылда-ла барык оон дөрт ажыг катап, хөй, тодаргайлаарга, **252 муң тонна даг-дүгүн берип турар апаар!**

Бир тээ ол хире хөй санныг аныяктар херегленттинип турар болганда, тудуг эргелели аңаа кээп ажылдаарын күзээн аныяк кижилерниң амыдырап, чурттаар, ажылдап, дыштаныарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кичээнгей сала бергенин борта немеп каайн. Чылыг үеле чедип келирлерге 30 хире вагончугаштар, 60 аал иштиг чурттаар ийи бажыңны хөй улус чурттаар кылдыр таарыштыр кылган, хөй санныг майгыннарны белеткээн. Аныяктарның дыштанып, ойнап-хөглээринге таарымчалыг кылдыр клубтарны, Культура ордузун, спорт стадионун, спорттчу шөлчүгештерни база таарыштыр кылгылаап. Белен тудугжулар келир деп ынанып болбас-ла ыйнаан, харын. Ынчангаш келир аныяк кижилерниң өөредилгезиниң дугайын база-ла болап кылган. Ажылчын аныяктарның кежээки школазы биле техникумну чугаалаваска, тудугжу арга-мергежилге практика кырынга өөредир ужурлуг участок бүрүзүнүң чанында бөлүктерни тургускулаан. Оон ыңай тудугжунуң массалыг мергежилинге баштайгы удаала дуржулгазың, дузазын чедирип шыдаар ажылчыннар бисте четчир дээрзин база барымдаалаар апаар.

Биске чедип келиңер, аныяктар! Ооң-биле силер эвилел ужур-дузалыг тудугну доозуп, Төрээн чурттуң харысалгалыг онаалдазын боттандырарының ыдыктыг херээнге үлүүңерни киириштириңер!

К. ДАНЗЫРЫК,
комплекстиг тудугжу бригаданың удуртукчузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕР ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Хуунуң дузалал ажыл-агыйынга аар, бүдүрүлгечи эвес ажылдан көдээ ишчилерни хостаар дээш хөй чүүлдерни «Совет Белоруссия» колхозта кылып турар. ПМА-ның корреспондентизи Е. Будинастың дилээн ёзугаар ол дугайында ук колхозтуң даргазы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Владимир Бедуля мынчаар чугаалап турар.

— Ниитилел бүдүрүлгезин шапкын көдүрериинге үндезилээш, бистиң колхозтарывыстың экономиказы чыл бүрүзүнде быжыгып турар—деп, В. Бедуля чугаалап турар. Ниитилелге күш-ажыл тараачынның өг-бүлезинге чедимчелиг чуртталганы хандырып турар. Чижээ, бөгүн бистиң ажыл-агыйда механизатор кижи айда ортумаа-биле 220 рубльди ап турар. Ол болза хоорайда бедик мергежилдиг ажылчынның ажыл төлевиринден эвээш эвес-тир.

Ооң-биле холбаштыр хуу ажыл-агыйның колхоз экономиказынга үлүү чоорту кудулап турар. Колхозчу өг-бүлелерниң бюджедин Белоруссияга шинчилээниниң түңнелдериниң чугаалап турарындан алырга, бир эвес 1958 чылда хууда дузалал ажыл-агыйы-бүгү орулгаларның 55 хуузун берип турган болза, ам ол сан үштүң биринден хөй эвес болу берген. Ынчаарга бистиң «Совет Белоруссия» колхозта кодан ажыл-агыйындан орулгалар тараачын өг-бүлениң бюджединде 20 хуудан бичии-ле хөй болуп турар.

Ынчалза-даа ниитилел бүдүрүлгезиниң шапкын хөгжүп турары колхозчунуң хуу өнчүзүн күш чок болдурбайн турар болгаш ол болза ооң бажыңында кылыр ажылдары чиде берген дээш ол эвес-тир. Чижээ, Белоруссияның көдээ черлеринде бүдүн чартык миллион ажыг өрегелер санаттынып турар. Колхозчуларның хуу эдилелинде 500 муң ажыг гектар чер бар.

Бир-ле катап, бистиң колхозтуң баштаар чериниң хуралынга ажыл-агыйның перспективтиг хөгжүлдезиниң чугула айтырыгларын, колхозчуларның билдириишкиннерин база чугаалажып көрген. Чамдык колхозчулар хуу бажыңнарын септээринге тудуг материалдарын бээрин дилеглээн болган.

Колхоз дээрге тудуг конторазы эвес-ле болгай, харын. Ынчангаш тараачын кижиниң хуузунда тудууга материалдар тып бээри колхозтуң баштаар черинге артык үүрге ышкаш кылдыр сагындырып болур. Ынчалза-даа баштаар чериниң кежигүннери ону бир янзы көрген.

Кижилерниң янзы-бүрү хереглелдерин хандырар дугайында айтырыг — «артык» үүрге эвес, харын, шуут чугаалаарга, бистиң ажыл-агый политикавыстың үндезини болур кылдыр санап турар бис. Ол политиканы балыткап турар чүүлдү бисте базым бүрүзүнден көрүп болур. Чылдың-на бистиң колхозта тараачыннарның бежен хире хуу бажыңнарын тудуп, эде кылып, капитал септээшкиннерин чорудуп турар. Колхоз материалдарны оларга берип, төлевилеллерни чагып, тудугга акша чээлини тывсып турар. Оон туржук, колхозтуң кежигүннерин хууда бажыңын тудары-биле холбашкан янзы-бүрү бергелерден хостаар дээш, колхозтуң күжү-биле улуг эвес, ийи-ийи каът бажыңнарны туткулааш, ооң өртээн он чыл хуусаа иштинде төлеп бээр кылдыр колхозчуларга садар деп шиитпирлээн бис.

Ооң-биле кады бистиң колхоз амгы үениң хөй квартиралыг бажыңнарын тудуп турар, оларны тараачыннар улуу-биле үнелеп турар. Таарымчалыг бүгү чүүлдерлиг, ооң иштинде газтыг, изиг суглуг 3—4 өрээл бажыңны колхозчу өг-бүле алгаш, хөлезининге айда 15 рубльди төлеп турар. Ол болза ажылдап турар кижи бүрүзүнүң чылда орулгазы 2—4 муң рубль болуп турда ындыг-дыр.

Ындыг бажыңда чурттап турар колхозчуларның хуузунда кодан участоктары кандыг болурул?—деп айтырыг туруп келир. Чаа суурда колхоз кежигүннеринге чечектер, кат-чимистер болгаш ногаа өстүрери-биле улуг эвес чер участогу үндүрүп бээр бис. Ол чорук суурнуң архитектуразын үревес, черни ажылдап кылырын болгаш дүжүт ажаап алырын улуг хемчээлдиин-биле механизастаар арганы бээр. Ол орулгага бүгү техниканы колхоз халаска хандырып бээр. Амгы үеде республиканың ажыл-агыйларының бүгү коллективтери ындыг байдалче шилчип кирип турар. Участоктарны чылдың-на солуп турары, колхозтуң фондузундан үрезиннерни чаартып бериш турары дүжүттү көскүзү-биле бедидип турар.

Күзээн бүгү кижилерге продуктуну колхоз чиик өртекке салып турар дээрзин база чугаалаар херек. Боттарының участоктарынга колхозчулар садтар кылып, чечектер тарып турар болу берген, ооң чамдызынга ногаа культураларын-даа өстүрүп турарлар. Оларның хууда малдарының чемин колхоз хандырып турар.

Көдээ кудумчуларны чаагайжыдар дугайында колхоз сагыш салып, хууда автомашиналарга ниити гаражтарны тудуп турар. Колхозчуларның хуузунда малдарын тургузары-биле мал ажылының комплекизиниң тудуун эгелээр деп шиитпир чоокта чаа хүлээп алдынган. Ындыг комплексти бис «Любань» совхозка көрүп, таныжып бис. Совхозтуң ажылдакчыларының малдарын аңаа кадагалааны дээш, ында улуг эвес төлелге ап турар. Ооң түңнелинде совхозтуң ажылчын бүрүзүнге чылда 60 хонук камнаттынган. Ол дуржулга бистиң колхозчуларывыска аажок таарышкан.

Хуузунда ажыл-агыйы-биле холбашкан артык ажылдар кылырындан хосталыр чорук колхозчуга ниитиниң күш-ажылынга улам идепкейлиг ажылдаар, библиотекага, Культура ордузунга үргүлчү баар, уругларының кижизидилгезинге хөй шакты үндүрер арганы бээр. Көдээ чурттакчыларның янзы-бүрү хереглелдерин хандырарынче, оларның амыдырал-чуртталгазын улам экижидеринче угланган кандыг-даа чаа чүүлдерни өөрүшкү-биле хүлээп алыр бис.

(ПМА).

Минск.

ЧУРУКТА: бедик класстың «Ломо-214» (хемчээли Супер 8) дээрге кино тырттырарынга сонуургалдыгларга чаа фотокамера-дыр. Ооң объективи тырттырар чүвени үш катап чоокшуладып экиээр шынарлыг болгаш тырттырарда чырык таарыштырып алырын автоматтыг боттандырар болгаш өске-даа чаа шынарларлыг. Камера бөдүүн болгаш ажыглаарынга эптиг. Ону 1975 чылда массалыы-биле бүдүрүп эгелээр.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

АВТО

ЧО

Сүт-Хөлду
рациязының
«Сүт-Хөл»
парын, ферм
рын график
аъш-чем,
рын садарын
ген.

Совхозта
Өлеңниг-Хов
бригадазынга
ажылынга дээр
биске бергенол
күүседири-биб аш бүр
белеткенгеш, автолав
лыг, чүък өтүр авто
паларлыг чө берген бис
бригаданың ачыны Чы
Хунаның казаның
жениин коптып хүнзеды
Узун дурту метр, доора
8 метр казаның көржеңи
үндүргеш, чап берген бис
Бистиң дузааныывыс дээш,
хойжунуң өрүүрү-даа аажок
болду.

Автолавка садыгжылары Юрий Бокаатай, Ондар Комон-оол малчыннарга үлетпүр болгаш аъш-чем айммаының бараанннары элбээ-биле саткаплар. Автолавкалыг чоруп, бараанннар-биле ноону хандырбышаан, хойжуларның ажылажыкинге дузаладывыс. Бо эгелээшкиннивисти моон соңгаар-даа уламчылаар бис.

В. БҮРБҮ.

«Тере-Хөл» колхозта

«ЧАЛГЫГЛАРНЫҢ» ҮНҮҮШКҮНҮ

«Тере-Хөл» колхозтуң Каргыда хойжуларынга, каларчыларынга «Чалгыглар» аттыг агиткультбригада концерт көргүспүшаан, коданнарның көржениин касчып, өске-даа ажылга дузалашкан. Ооң составы сес кижилиг. Олар-биле кады көжер библиотека болгаш кино база чораан. Агиткультбригаданың сорулгазы— малчыннарның кышкы үеде амыдырал-чуртталгазы-биле таныжып, шеф дузазын чедирери, лекция, беседаларны кылыры, солун киноларны көргүзери номнарны тарадыры.

Бот-тывынгыр талантылыг аныяктар: Чом Кара-оолдуң «Малчынның ырызын», Идам Дарманың тыва улустуң ыры «Конгургайны», Идам Сагаачының «Чечен биле Белекмаа» деп операдан Белекмааның ырызын күүсеткенин малчыннар улуу-биле сонуургаан. Агиткультбригаданың концертиниң номерлери янзы-бүрү. Ыланғыя С. Тонаның «Араттың сөзүнден» «Шаагай» деп үзүндүнү шиижиткенин бөлүк аныяктар мергежилдии-биле ойнап, чоннуң сонуургалын хайныктырып турар. Оон ыңай хөйнүң ырыларын, «Каларчылар» деп танцыны база малчыннарга бараалгатканнар.

«Чалгыгларның» бот-тывынгыр аныяк артистери эрткен чылдан бээр колхозтуң малчыннарынче 36 удаа ындыг үнүүшкүннерни кылган. Ам чоокку үеде олар ыраккы Алдыы болгаш Үстүү Балыктыгларда малчыннарга четкеш, солун концертти бараалгадырлар.

М. ДҮДҮП,

Күнгүртүгде Культура бажыңының уран чүүл удуртукчузу.

• • •

САКМАНЩИКТЕР МАЛЧЫННАРДА

Ол-ла колхозтуң чээрби ажыг кодан хойлары хүр кыштап турар. Хой оолдаашкыны түлүктээн. Бо чымыштыг кампания үезинде малдың чаш төлүн чидириг чокка ажаап алыры-биле колхозта комсомол комитеди тус-тус коданнарже сакманщиктерни чоруткан.

Каргыда төрүүр 6 муң баш хойнуң оолдаашкыны кидин түлүк. Бо үеде ында малчыннарның аалдарында 24 комсомолчу-аныяктар сакманщиктеп, хойнуң чаш төл бүрүзүн чидириг чокка ажаап алырын хүлээнген ажылдап турарлар. Оларның иштинде Т. Сактаатай, С. Чигжит, В. Хуужаан, Л. Түлүш болгаш дуржулгалыг өске-даа сакманщиктер бар.

Колхозтуң шынаада, Балыктыгда малчыннарынче сакманщиктер база үнүпкен. Кыштаглаашкынны хүр эрттирер, хой оолдаашкынының үезинде чымыштыг иштиң кижилеринге боттуг дузаны чедирери-биле колхозтуң тускай эртемниглери график ёзугаар коданнарны эргип чоруп турар.

А. БЕГЗИ,

«Тере-Хөл» колхозтуң зоотехниги.

ТАҢНЫЫЛ

Таңды районнуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны Макар Деликович Монгуш хөй чылдарда таңныыл болуп ажылдап келген. Ол ам совхозтуң бир дугаар хову бригадазында таңныыл.

М. Монгуш солуннарны чагыдып, ында механизаторларга чай аразында номчуп берип, часкы, күскү сезоннар үезинде турлагда плакаттарны, агиткуудустарны азып, оларны өйлеп-өйлеп чаартып турар.

И. ЯНДАЙ,

школачы.

Парлаттынмаан

чагааның изи-биле

ЧООККУ ҮЕДЕ КӨӨР

Эрткен чылдың төнчүзүнде Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтан редакцияга чагаа келген. Ажыл-агый чыл бүрүде карылгалыг болуп турар. Ол ышкаш совхозтуң кассазындан хөй түңнүг акша читкен, бухгалтерия аппаратында дөргүл-төрел кижилер ажылдап турарын автор бижээн.

Республикада совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкынының начальниги И. Лавриненконун бистиң бижиивиске харыылап дыңнатканы болза:

Бир чыл бурунгаар совхозтуң кассазындан 8000 ажыг рубльдиң читкени шын. Районнуң прокуратура, милиция органнарындан оорну илередириниң истелгезин ам-даа чорудуп турар. Ынчангы кассир Бора Хомушку, ооң иези таңныылдап турган Байлаң-кыс Хомушку оларны кассаны оор алган соонда онаашкан ажылындан чайлаткан. Истелге доозулгуже чедир, прокуратураның чөпшээрелин ёзугаар Б. Хомушкуну салбыр бухгалтеринде, иезин кочегарда ажылдаткан.

Сөөлгү чылдарда шынап-ла совхоз үнүш, дүжүттен алыр продукцияга карылгалыг болуп келген. Ажыл-агыйның бүдүрүлге, сан-хөө чорудулгазының кудулап турарының бир кол чылдагааны аңгы-аңгы алырларны харыылап турар специалистерниң харыысалгазының кошкаандан база хамааржыр.

1974 чылдың түңнелдери-биле Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны чоокку үеде «Барлык» совхозтуң чер ажылының культуразын экижидер, малдан алыр продукцияның шынарын бедидер талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылган.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Европага тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыы дээш

БЕЛГРАД. (СЭТА). Парламентилер аразының Европага кады ажылдажылга болгаш айыыл чок чорук талазы-биле 2-ги конференциязы февраль 6-да ажылын аңаа дооскан. Европаның бөрык бүгү күрүнелерниң, АКШ-тың болгаш Канаданың база өске-даа күрүнелерниң парламент бөлүктериниң делегацияларылары аңаа киришкен. Айыыл чок чоруктуң, экономика, культура, эртем болгаш чырыдылышкын, өөредилге айтырыгларының талазы-биле база парламентилер аразының моон соңгаарда ажыл-чорудулгазының дугайында резолюцияларны сөөлгү пленарлыг хуралга хүлээп алган.

Женевада болуп турар ниити-европа чөвүлел хуралының ийиги чадазынга чедип алдынган эки түңнелдерге конференция бир үн-биле байыр чедирген болгаш ооң киржикчилери чурттарның чазактарын болгаш парламентилерин ону болдунар-ла бедик деңнелге дүрген болгаш чедиишкиниг доозарынче кыйгырган.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары, Европага кады ажылдажылга болгаш айыыл чок чорук «Бүгү делегейге тайбыңның болгаш чечектелиишкинниң үндезин чүүлү болур» дээрзин айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле резолюцияда айыткан. Европада дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылышкыны бүгү делегейниң чорудулгазы болу берзин дээр күзелин конференцияның киржикчилери илергейлээннер.

Экономика талазы-биле кады ажылдажылга дугайында резолюцияда ону дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының болгаш делегейниң айыыл чок чоруунуң чугула факторларының бирээзи кылдыр үнелеп турар. Деңг эргеге үндезилээш, ындыг хевирниң кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге идигни бээринче парламентилерни болгаш чазактарны конференция кыйгырган.

Культура, эртем, өөредилге талазы-биле солчулгалар кылыры болгаш кады ажылдажылга, кижилер аразынга холбааны калбартыры болгаш информацияларны солчуру улустар аразынга бот-боттарын билчиринге, тайбыңны быжыглаарынга идигни бээр дээрзинге боттарының бүзүрелдиин конференцияның киржикчилери илергейлээн. Конференцияның бо айтырыг талазы-биле резолюциязында ындыг кады ажылдажылганы калбартырынче угланган элээн каш хемчеглерни алыры көрдүнген.

ССРЭ-ниң парламент бөлүүнүң делегациязы конференцияның ажылының түңнелдеринге ниитизи-биле сеткили ханган деп, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң Даргазы, делегацияның баштыңы А. П. Шитиков СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Хүлээп алдынган шиитпирлер айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле ниити-европа чөвүлел хуралдың дүргени-биле доостурунга, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга идигни бээр дээрзинге илегээр бис деп, ол чугаалаан.

СОФИЯДА УЖУРАЖЫЫШКЫН

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков Грецияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары Х. Хлоракис-биле ужурашкан. Ол Болгарияда албанның аян-чорууң кылып чоруп турар.

Чүректиң ханызындан, найыралдыг байдал-биле болган беседа үезинде олар делегейниң амгы байдалын, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң айтырыгларын, а ол ышкаш Болгария биле Грецияның, БКП биле ГКП-ниң аразынга харылзааларны калбартырынга холбашкан айтырыгларны чугаалашкайнар.

Буруу шапкан

РИМ. (СЭТА). Аңаа Италияның Коммунистиг партиязының болгаш Израильдиң Коммунистиг партиязының төлээлериниң аразынга чугаалажышкыннар төнген. Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаарының политиказы делегей харылзааларынга улам улуг ужур-дузалыг боор турарын төлээлер демдеглээн. Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның тайбыңга ынак даштыкы политиказының ачызында бүгү делегейниң ажылчын аңгызының болгаш демократтыг күштерниң демисели улуг чедиишкинниг боор турарын төлээлер айыткаш, Израильдиң чазаа эжелеп алганы араб девискээрлерден бодунуң шериглерин үндүреринден ойталап турарын шыңгыызы-биле буруу шапкан.

Канада коммунистерниң негелдези

ОТТАВА. (СЭТА). Канаданың хамаарышпас чоруун быжыглаарынче болгаш ооң бойдус байлактарын, эң ылаңгыя энергетиктиг курлавырларын ниити өнчү-хөреңги болдурарынче угланган политиканы чорударын Канаданың Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары У. Каштан парламентиге болган парлаалга конференциязынга медеглээн.

Ол Альберта можуда элезинниг черлерден нефть казып тывары-биле нефть монополияларының чурттар аразының «Синкруд» дээр консорциумунга акша дузаламчы көргүзер дээн канада чазактың шиитпирлээнин шүгүмчүлеп, буруу шапкан.

АКШ. Бостонда школалар барык ай иштинде хагдынып турганының соонда кичээлдер катап эгелээн, олар кеш-сөөк ылгаарларның үүлгедиглериниң уржуундан хагдынган турган. Ак кештиг шовинистер ол школаларже негр уругларны киирериниге удурланып турарлар.

Эрткен ай сөөк-язы ылгакчыларының изигленииишкинин намдадып шыдаваан. Ак кештиг школачыларның үштүң ийи кезии, мооң мурнундаазы-биле бир дөмей, кичээлге келбейн барган. Негр уруглар школаларже 400 полицейжилерниң камгалалы-биле кирген.

ЧУРУКТА: Бостоннуң школаларының бирээзинге кичээлдер эгелээниниң баштайгы хүнү.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

Кырзанмас аргазы чок

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Экономика дорайтааның уламындан тыптып келген бергелер Каттышкан Штаттарның амыдыралының бүгү талаларынга салдарын халдадып турар. Олар солун үндүрер парлаага черлерин база таварбайн барбаан. Типография ажылдарының төлевири аартап, солун саазынының өртээ улгадып, бүдүрүлге дорайтааның уламындан солун бюджеттериниң орулга алыр кол аргаларының бирээзи болур чарлалдар келири эвээжеп турар.

Солун ээлери ындыг байдалга таваржы бергеш, оон уштуурунарының аргаларын дилеп турар. Ындыг болганда, бүдүрүлге ээлериниң бодап турарын ёзугаар алырга, бөдүүн болгаш ажыктыг-ла арга — өртектер улгаттырары болу берген. Чижээ, «Нью-Йорк таймс» солун сөөлгү чыл «дургузунда хүнүнүң-не үндүрер солуннарының өртээ 15-тен 20 цент чедир, улуг-хүнде үндүрер солуннарыныын — 50-ден 60 цент чедир улгаттырган.

Чарыгдалдарын эвээжедир дээш, солун ээлери «ажылдакчыларының санын» кызырып турар. Ол-ла «Нью-Йорк таймс» ажылдакчыларының 90 хуузун ажылдан үндүрер дей берген, «Крисчен сайенс монитор» бодунуң 100 албан-хаакчызының ачы-дузазын ажыглаарындан ойталаан. Найысылалдың «Вашингтон старньюс» солуну ол айтырыгны оон бир янзы шиитпирлеп турар: хөй-хөй ажылдакчыларын неделяда дөрт хүн ажылдаарынче шилчиткеш, оларның ажыл төлевирин база эвээжеткен.

Корреспондентилерниң чорук кылырының чарыгдал фондуларының акша-хөреңгизин эвээжедип, улуг-улуг солуннар АКШ-тың девискээрлеринде болгаш даштыкыда боттарының салбырларын хаап турар. Чижээ, «Лос-Анджелес таймс» солун КНО-да салбырын хаап алган, Австралияда корреспондентилер пунктузун хаар деп турар, «Чикаго трибюн» солун Парижте салбырын дүжүрген.

Саазын камнап алыксааш, солуннар боттарының арыннар хемчээлин бичеледип, дугаарга үндүрер арыннар санын кызырып турар апарган.

«Нью-Йорк таймстың» бижип турарын ёзугаар алырга, солуннарның база «кырзанмас аргазы чок».

СЕНАТОРНУҢ ШИИТПИРИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Сенатор Г. Джексон (Вашингтон штат) 1976 чылдың соңгулдазынга АКШ-тың президентизиниң албан хүлээлгезинге бодунуң кандидатуразын демократтыг партиядан депшидерин чедип алыр деп турарының дугайын чарлаан.

Японияның чаа найысылалы каяа турарыл?

ТОКИО. (СЭТА). Японияда чаа найысылалды тудар дугайында айтырыгны ынак көрүп турар. Амгы найысылал — дентии улуг хоорай Токиода 11 миллион ажыг кижи чурттап турар болгаш чурттаар чер чедишпестээн. Транспорт айтырыы шиитпирлеттинместээн. Ында бир дөрбелчин километрде-ле 5300 кижи онаажып турар. Үлетпүрнүң ыш-бузундан долгандыр турар бойдус чүүлдерниң хирленип, үрелириниң айтырыы кажангызындан-даа артык бергедээн.

Чер ажыглалының национал агентилели чаа япон найысылалды Токиодан 100 азы 250 километр черге тударын сүмелээн. Ооң санап турары-биле алырга, ол чаа найысылалга 550 муң хире кижи чурттаар.

Чаа найысылалче парламентини, дээди судту, япон банкыны, чазактың төп албан, өөредилге черлерин, а ол ышкаш элчин черлерин болгаш өске-даа даштыкы төлээ черлерин көжүрер ужурлуг.

Амдызында ооң тудуун каяа, кажан эгелээрин айытпайн турар. Ынчалза-даа агентилелдиң санап турары-биле алырга, ону тудуп, тургузарынга 10—15 чыл негеттинер апаар. Чаа найысылалды тударынга 3400 миллиард иен-акша херек, ол дээрге, Японияның амгы үеде ап турары ниити национал продуктузунуң ниити хемчээлиниң 3,5 хуузу-дур.

Чурттуң солуннары ол төлевилел дугайында бижип турар-даа болза, Токиога чурттап, ажылдаары-биле артар кижилерниң амыдырал байдалын экижидери-биле чазак чери чүнү кылырының дугайында чаңгыс сөс-даа этпээн. Токионуң бажыңнарының үштүң ийи кезиинде амгы үениң канализациязы безин чогу билдиңгир болган.

Ольстерде үүлгедиишкин

ЛОНДОН. (СЭТА). Соңгу Ирландияның хамаатыэргелер камгалаарының ассоциациязы Ольстерге «Айыыл чок чорук күштериниң» араатанзыг үүлгедиишкиннериниң дугайында медеглел кылган. Полиция чоокта чаа алды католиктерни Ирландияның республиканчы шериинде каттыжып турар деп буруудаткаш, байысаап тургаш, араатанзызы-биле эттеп, соп турган.

Лонг Кеш дээр лагерьде 600 ажыг кижи шыдаар аргажок аар-берге байдалда турарын ол документиде база айыткан.

Политика талазы-биле хоругдаттырганнарны шуптузун дораан хостаарын болгаш Ольстерде араатанзыг үүлгедиглерни соксадырын англи чазактан ассоциация негээн.

Ажыл чоктар саны көвүдээн

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Бо чылдың чүгле баштайгы үш неделязының иштинде АКШ-ка 2,5 миллион ажыг кижи ажыл чоктарга бээр дузаламчы дугайында дилег кылган. Күш-ажыл министерствозунуң санааның ёзугаар алырга, эрткен чылдың декабрь айда ажыл чок кижилерниң саны чурттуң ажыл кылып шыдаар чонунуң 7,2 хуузу болган. Ол дээрге, 6,6 миллион американнарның ажыл чок боор турары ол-дур.

Эң ылаңгыя Мичиган, Иллинойс, Теннеси штаттарда ажыл чок кижилерниң саны дыка хөй боор турар.

КУЛЬТУРА

ХРОНИКАЗЫ

ВАРШАВА. Ленингра
күрүнениң хензиг көргүзүглер театры Варшавада бодунуң көргүзүглерин «74 чылдың шилиндээ» деп программа-биле эгелээн, ооң уран чүүл удуртукчузу ССРЭ-ниң улустуң артизи Аркадий Райкин.

Ол коллектив, ооң мурнунда Познаньга, Вроцлавка болгаш Катовицеге чедиишкиниг ойнап турган.

Ленинградтың артистериниң аажок эки, угаангыр-сагыңгыр, шоодуг дузааишкыннарлыг, бедик мергежил-биле ойнаан шиизин Варша
лери аажок чы
ган, ук шии бо
ралы-биле холба
НЬЮ-ЙОРК. Совет скрипачы Владимир Спиваков Нью-Йоркка баштайгы концерттери-биле Каттышкан Штаттарга оюннар көргүзерин эгелээн, ону Нью-Йорктуң музыкага сонуургалдыглары диңмиттиг, уралып часкаапкыннары-биле шаңнаан.
Спиваковтуң бирги конц
тин «АКШ-та кайгамчык
күүседилге» деп
пост» солуннуң
биле
Үжен
чиниң
скрип
ру»
Совет
зи ко
жи бү
луушку
Йорк
«Бүр
релдиг
деп, С
«Нью-По
жээн.
БРАЗЗАВ
ригиниң бе
гонуң найы
диишкин-би
рар. Акробаттар
настика кылырлар,
мир кырлаарлар, илби-ш
кылыр жанрның артистери
ришке совет цирк програм
зын хөй санныг көрүкчүлер
гадал-биле уткаан.
Совет артистерниң ында
руп турарын Конгонуң
ниитизи ийи чурттуң аразын
найыралдыг харылзааларны
быжыглаарынга идигин бээр,
ол чурттуң культурлуг амыд
ралында улуг болуушкун
дыр көрүп турар.
МАНИЛА. Азияның
Африканың чурттарын
гаалчылар ассоциаци
дөрткү симпозиуму
ында доосқан, ол бол
липпин найысылалга
ның 31-де болган. Аж
23 чурттан 55 делегат
кен ол чыыш медеглел
алган, ында болза тай
быжыглаарынга, империа
ге болгаш неоколониз
база сөөк-язы ылгаар
удур демиселге литерат
улуг рольдуун айтып
Азия болгаш Африк
терге аныяктарга болга
ларга чогаалдарны улам
хөгжүдеринче угланган
каш сүмелерни симпоз
киржикчилери хүлээп алга
БЕРЛИН. Чилиге болга
шистиг эргилдениң чажыдь
ле белеткеттингенин көргү
турар шиини «Солдаттың д
зи» деп адаар. Амгы үеде
ман Демократтыг Республ
ның Балтийн далай эрии
Росток деп хоорайында «
ро Лаутаро» театр бөлү
чили артистери үстүнде
кан шиини белеткеп
каш, улусчу театрга к
пер.
Шииниң автору
Компартиязының Тө
диниң кежигүнү,
чурттуг философия
Карлос Серда боор
фашистиг эрге-чагы
теп-сүрүүшкүнүндөн
чуртундан үнүп чоруур
таварышкан.

ЧЕЛЭЭШ

КЫМ, ЧҮНҮ КЫЛЫП ТУРАРЫЛ

Калбак-дели Төрээн чуртувустуң кайгаа булуңунга баар болзувуза, хайнышкынныг ажылдыг үени мурнап, ужуур-меңни-биле хөгжүп турар. Бо өндүр улуг херектерниң маадырлары — күш-ажылдың кижизин бистиң чогаалчыларывыс, композиторларывыс болгаш өске-даа чогаадыкчы ажылдакчыларывыс боттарының чогаалдарының маадырлары кылдыр чуруп көргүзүп турарлар.

Доозукчу чылдың баштайгы айы эрткен болгай. Бо хүннерде республиканың чогаадыкчы ажылдакчылары чүнү кылып турарыл? Мындыг айтырыг номчукчуларны сонуургадып турар. Ынчангаш чогаадыкчы ажылдакчыларга сөстен берип, «Кым чүнү кылып турарыл?» деп рубрика[illegible]ттывыс. Шак бо чаң[illegible] айтырыгга дараазында [illegible]алчыларның болгаш ре[illegible]сёрнуң допчу харыылары

Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы, Күрүне шаңналының лауреады С. Б. Пюрбю:

— «Шапкынчы» деп балладаны орус дылче очулдуртуру-биле утказының одуруглар аайы-биле очулгазын кылып доостум. Ону шүлүкчү А. Емельянов очулдурар. Амгы үеде кол-ла кылып турар ажылым — «Дургуннар» деп шии. Шииниң болуушкуннары революция мурнунда болуп турар. Ооң кол утказы—аар өртектиг, човулаңныг ынакшыл азы дорту-биле чугаалаарга, хакас уруг-биле тыва оолдуң арыг, шынчы ынакшылы. Оон аңгыда чоокшулап олурар улуг байырлалывыс — Тиилелгениң 30 чылынга шүлүктер бижиирин бодап турар мен. Планнар, бодалдарым хөй. Амдызында мооң-биле кызыгаарлап кагза ажырбас боор.

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, хөгжүм-шии театрының кол режиссёру С. Л. Оюн:

— Амгы хүннерде театрның чогаадыкчы коллективи классиктиг чогаалдар-биле ажылдап турар. Эрткен чүс чылдың сураглыг драматургу А. Островскийниң «Өнчү чок кыс» деп шиизин орус бөлүкте тургузуп тур мен. Тыва бөлүктүң артистери база-ла солун ажылды кылып турар. Ол болза — классиктиг испан драматург Лопе де Веганың «Таңцы башкызы» деп каттырынчыг болгаш хөгжүм, таңцылыг, шүлүктээн шиизи болур. Ук чогаалды тыва дылче чогаалчы А. Даржаа очулдурган. Бо улуг хемчээлдиг ажылды талантылыг, аныяк режиссёр К. Сагды-биле тургузуп турар бис. Чаа шиилерни февраль айны сөөлзүредир көре бээр силер.

Чогаалчы К. К. Кудажы:

—Мээң амгы үеде чүнү кылып турарым номчукчуларга билдингир боор. «Үйгу чок Улуг-Хемниң» үшкү томун бижип турар мен. Үшкү том Тывага Улусчу революция тиилээнинден эгелээш, ТАР-ның Совет Эвилелиниң акы-дунмалышкы өг-бүлезиниң составынга эки тура-биле киреринге чедир үени хаара тудуп турар. Ооң-биле чергелештир тудугжу аныяктар дугайында, оларның ажыл-ижин, аажы-чаңын, ынакшылын көргүскен шиини бижип эгелей бердим. Ооң адын амдызында адаваайн.

Шүлүкчү С. В. Козлова:

— 1970 чылдың декабрьдан эгелээш, бир-ле улуг бодал мени дүвүредип, аңаа хамаарышкан материалдарны чыырынче албадапкан. Эрткен дөрт чылдарның дургузунда четчир санныг факт, барымдаа болгаш материалдар чыгдынган. Ынчангаш бо чылдан эгелеп, Сибирьниң ажылчын аңгызының дугайында «Арыг-шынчы кижилер» деп аттыг, улуг хемчээлдиг чогаалды бижип эгелей бердим. Ук чогаал элээн каш, аңгы-аңгы шүлүктээн тоожулардан тургустунар эпаар. Амгы болгаш моон соңгааргы-даа үеде кылыр кол ажылым бо-ла-дыр. Кыска хемчээлдиг чогаалдарны хостуг үелерде бижип, номчукчуларга бараалгадыр мен.

Чечен чогаал булуңу

ЧАЪС СООНДА

Чүзүн-бүрү өңнүг чечектерден, чиңгир ногаан эзимнерден чаагай чыт эртенги салгынга көдүрүлгеш, агаар-биле холужуп, эзип турду. Тыдланчыын канчаар ону! Катап-катап тыпарга өкпе-чүрекке сиңип-ле турар. Ушкан дыттың унун дургаар шокар хөөрүктер сыйтылажып, ынай болдулар. Шиви хөкпештери будук санай мыжыражыр, чемнеп сыгыржыр. Бора-тоолайлар шеттер аразынче шывыраш кынныр. Базым бүрүзүнде өскен, төрээн черим бир-ле онзагай көрүштүг, чурумалдыг херлип чытты.

Кожавыс аалдың уруглары Байлаккай, Салбакай угбашкылар мээң-биле кады тооруктап чедип келгеш, база-ла бойдусту магадап турлар. Үш адыр пөшче үпе бергеш, узун будуктарны силгиптеримге тооруктары черже бөдүргейнн бергилээн. Өөрээн угбашкылар хеденин дораан-на долдур чыып апкаш, мээңиин база каткы-иткилиг долдуруп турдулар. Ол аразында кезек булуттуң «сарыы» хайны берген. Дөскел чок чалыы назынның девии боор оң:

Чаашкынныг булут келди
Чашты хона берээлиңер.
Чалымныгның кырган
пөжүн

Чаңнык эндеп каар эвес— деп, бир уруг ырлай каап тарга, чир-шоң дүштүвүс. Эң-не чоон, селбер пөштүң күдүрээлиг дөзүнге, койгуннар дег, сыңны берген олур бис. Булут килеңниг херектенип, кызыл оттарны кымчыланып турган.

Суггур чаъстың суу ииңгис аразынче шымнып киргеш, коорггалдарже далаштыг чүгүрген даажы шорулаар болду. Чалымныгның пөштери эвес болза, сугда өргелер дег өзээвис өттүр чагдырып аар ийик бис. Чаашкын оожургаалакта онза чурумалды көрүп кагдым. Аваммнын байырлалда кедер торгу топунун чиңгир ногаан куру дег челээш, хем кежир хээленип чоруй, янзы-янзы өңнер-биле дуганы берди. Будуктардан мөңгүн дамдылар шуужуп тур. Ада-чуртумнуң чурумалдыг арга-эзими бир янзы хевин солуттунупкан. Бойдустуң ыраажыларының үнү чараш чаагай аялга-биле холушкаш, дирли берген дег өөрүшкүнү хайныктырыпты. Ол өйде кады чораан Салбакайымны көрүптеримге тулган дээн чараш кыс апарган, хүлүмзүрүп тур. Чажында шенне чечээн катай өрүп алган. Кулактарында сыргалары кылаңнаар. Сырый-сырый кирбиктерлиг, кара карактарынга онза таарышкан. Достегер хөрээниң солагай талазында ВЛКСМ-ниң хөрек демдээ дүнеки шолбан дег чырып туру. Чүге-ле ийик чүрээм шимирт диди. Демги чаъстан-даа эвес, а бо кыстан чүрээмде изиг оттар чүгүржү берди. Орта чоор бе, мындыг онза кысты мынчага чедир канчап эскербейн чорааным ол?

Моторк ТИРЧИН.

УЛУС ЧОН УТПАС

Тыва чечен чогаалдың үндезилекчилериниң бирээзи, сураглыг чогаалчы Олег Карламович Саган-оолдуң чогаалдары биске эргим болгаш чоок. Гитлержи Германияга удур совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында дайзынны дүрген чылча шаварынга чонну кыйгырган хей-аът кииринчи «Авазы», «Малчын арат Сандый», «Арат чоннуң мурнундан» дээш өске-даа рассказтарны, очерктерни болгаш шүлүктерни чогаалчы бижигилээн. Чогаалчының 1943 чылда бижээни «Тываның арат чонунуң мурнундан» деп документалдыг чогаалындан үзүндүлерни «Уттундурбас ужуражыышкыннар» деп ниити эгениң адаа-биле Тиилелгениң 30 чылынга уткуштур номчукчуларга бараалгаттывыс.

Олег САГАН-ООЛ.

УТТУНДУРБАС УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

Москва — делегейде бир дугаар социалистиг күрүнениң, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының ада-чурттунуң чечектелген найысылалы, ССРЭ-ниң болгаш бүгү делегейниң улустарының күзел бодалы-биле холбашкан, бүгү улустарның улуг байыралының, социализмниң символ демдээ.

Москваның дугайында Михаил Иванович Калинин тодаргай айыткан:

«Москва чүгле кайы бир улустуң хоорайы эвес. Москва — бүгү талазындан көстүп турар бедик чырыткы, болунуң хосталгазы дээш демисежип турар бүгү-ле улустар ону дескиндир каттыжып турар».

Вагоннуң ийи талакы соңгаларындан улуг заводтарның бедик хоолайларын, каът-каът бажыңнарын көрүп болур бис.

— Ана магалыг-ла чүве-дир! Мындыг улуг чалымнар Сүт-Хөлдүң тайгаларында-даа кайда боор—деп, Ынаажык ашак мындыг.

«Москваның чүгле кайы-бир кыдыында чоруп тур бис. Чогум төвүнге баарга, ёзулуг, бедик тудуглар ында болдур ийин. Немец-фашистиг эжелекчилер Москваны эжелээр, арат чоннуң кызыл күжү-биле тургузуп каан улуг чаагай тудугларын чок кылыр, Москваның аас-кежиктиг тургузукчуларын кул болдурар деп бодааннар. Ынчалза-даа Москваның эр, хереэжен камгалакчылары ол берге хүнерниң үезинде Төрээн чурттуң чүрээн камгалап алган. Дөө ол танкыга удур улуг камгалал тур. Москваны долгандыр ындыг камгалалды москвачылар хүндүс заводтарга, кежээ маңаа ажылдап тургаш, тургузуп алганы ол-дур.

Ярославль вокзалга демир-орук доктаап турупту. Вагондан үнүп келдивис. Төлээлерни Москва кончуг чылыг найыралдыы-биле уткуп алды.

* * *

Барыын фронтунуң командылал чери апрельдиң чээрби ийинде бисти хүлээп алган.

Штабтың турар чери муңгаш аъргa иштинде ийи каът тууйбу бажың болду.

Бөдүүн болгаш оожум байдалдыг генерал бисти хүлээп алды. Ол генерал болза өжээнниг дайзыннарга удур демиселдерге дадыгып быжыккан, Кызыл Шеригниң кайгамчыктыг генералдарының болгаш Совет Эвилелиниң алдарлыг Маадырларының бирээзи.

Найыралдыг чугаалажыышкын эгелээн. Аңаа командылакчының дайынчы эштери база олурушканнар. Олар болза большевик намның эң эки оолдары, демиселдиң одунга каңнаттынган генералдар.

Барыын фронтунуң байдалын командылакчы допчулап дыңнадып берди:

— ССРЭ-ниң чүрээ—Москваны эжелеп алырынче гитлержилер бүгү-ле күжүн тырып, Москваже он-он шылгараңгай дивизияларын, хой санныг танкыларын, үгер-бооларын мөөңнеп, Москвага мырыңай чоокшулап чедип келгилээн турган болгай.

Дайзын Москвага чоокшулап турар үеде, Барыын фронтунуң мурнунга харысалгалыг сорулга турган: Москваның салым-чаяаныын Барыын фронт шиитпирлээр турган.

Ынчаарда Кызыл Шеригниң дайынчыларының соруун чогаалчы онзазы-биле илереткен: «Россия улуг-ла, ынчадза-даа, дедирлээр чер чок-тур—артывыста Москва бар болгай» дээн. Ол болза маадырлыг фронтучуларның шуптузунуң сөзү-дүр. Кызыл Шериг идепкейлиг-биле камгаланмышаан тургаш, халдакчы дайзынның ырмазын сып, аңаа улуг коралдарны таварыштырып тура, декабрьдан эгелээш, дайзынны чылча шаап, шавар-халдаашкынче кирипкен. Ол немец-фашистиг эжелекчилерни Москваның чанынга чуура шапкан үе. Кызыл Шериг дайзынның он-он шылгараңгай дээн дивизияларын чылча шаап, барыын чүкче үндүр сывырып, муң-муң суурларны хостаан.

Ол кадыг-дошкун хүннерде Барыын фронтунуң дайынчылары Төрээн чурттуң мурнунга хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткеннер...

Чугаалажыышкын аразында белектерни Тываның арат чонунуң мурнундан тутсуп бергеш, эш Тока мынча деп чугаалады:

— Тываның арат чонунуң чоруткан белээн эккелдивис. Тываның араттары боттарының чоруткан белээнде араттың ак сеткилин, ханы ынакшылын сиирип шиңгээдип каан болур-дур.

Тываның ак баштыг ашактары боттарының белээн болгаш эң эки аъттарын бергилээш, «мен бодум фашистиг халдакчыларга удур шуут барып демисежип албас-тыр мен. Ынчангаш мээң берген белээмни Кызыл Шеригниң дайынчылары алгаш, меңээ белек берип турар арат ашак бар чүве-дир деп билзин: мээң берген аъдымны Кызыл Шеригниң дайынчызы мунуп алгаш, немец-фашистиг эжелекчилерни чылча шаап, арат мээң хымым хандырзын» деп турар. Тываның арат чону бисти чорударда «Немец-фашистиг эжелекчилерни чылча шаап узуткап турар маадырлыг Кызыл Шеригниң дайынчыларынга, командирлеринге болгаш политажылдакчыларынга бистиң белээвисти чедирип бербишаан, бистиң мурнувустан ханы ынакшылдыг байыр чедирип, бистиң моон соңгаар улам күштүг-биле дузалаарывысты дамчыдып бээр силер» дээн чүве. Ынчангаш арат чоннуң даалгазын күүседип, Барыын фронтунуң удуртукчуларынга ужуражып келдивис...

Тываның ажылчы арат чоннарының белээн Барыын фронтунуң дайынчыларының мурнундан хүлээп алгаш, харыы сөзүнге командылакчы мынча дээн:

— Барыын фронтуда ССРЭ-ниң улустарының оолдары эрес чүрээкири-биле демисежип, дайзынны чылча шаап, Советтиң ыдыктыг чуртун хостап турар. Кызыл Шеригниң күштүг чоруу арат чоннуң деткимчезинде, ханы ынакшылында, бүгү тиилелгелерни организастап, немец эжелекчилерни чылча шаварын удуртуп турар бистиң партиявыста болур-дур. Бистиң фронтучуларывыс чер бүрүзүнден, кайыын-даа белекти ап турар. Ынчангаш ол белектер ындыг өртектиг боор чүве-дир. Дайынчы бүрүзү кандыг-бир белекти алгаш, чаңгыс хол хавы-даа дийик кызыгаар чок өөрүүр. Ону дыка камнап кадагалаар боор-дур. Сагыш салып болап олургаш, бодунуң холу-биле белекти кылгаш, чорудуп турар кижиниң чылыдып турар ынакшылы дээш дайзынны чылча шаап, улам эрес чүрээкири-биле тулчуп турар. Тываның арат чонунуң Кызыл Шеригге ынак чоруун илереткен белээн болгаш төлээлерин хүлээп алыр аас-кежиктиг болган бис. Тываның ажылчы арат чоннарының биске көргүзүп турар ынакшылы дээш, бистиң улустарывыстың шынныг болгаш улуг херээ дээш, немец эжелекчилерни улам күштүг-биле чылча шавар бис. Тываның арат чонунга бистиң бо бүзүредиишкинивисти чедирерин күзеп тур бис...

(Уланчылыг).

КӨЖЭЭЛИГ-ХОВУ

(ШҮЛҮГЛЕЛДЕН ЭГЕ)

Адам-өгбем эки чурту —
Калбак-Хүним Көжээлимни!
Аарааны курортум сен,
Харык-ш[illegible]ээм сергеп келир.
Агы, каңы чыды тараан
Агаарыңны таалап тынып,
Хүрең-кызыл шырай тыртып,
Күдер-шыырак өзүп келдим.
Карак четпес делгемиңни
Дадаазыннай чарып чорааш,
Кадырып каан каң дег кылдыр
Дадыккан мен, совхоз шөлү!
Чонум ижин тудуп кирген
[illegible]ргаар чуртум—
[illegible] Көжээлимнин
[illegible] шөлүг дег сен.
Ховумнуң сээң оъдун-көгүн,
Хостуг хадың сиңниккен дег.
Чарган черни ылаптап көөр
Чалбыышталган оттуг каразы
Дээринде сылдызың дег,
Делгеминде оттарың дег.
Чоргаар бажым көдүргеним,
Чогаадыкчы бодалдарым
Ховумнуң сээң аажыңны
Хоолгалап алган ышкаш.
Келир өйлүг, кежик-чолдуг
Хереденген Көжээлимни!
Ынакшылым сөглепки дег
Ындыг домак тыппас-тыр мен.
Холум күжү ховум чаарткан,
Каас уулза сырып кагдым.
Ховум чаңы чаңым каңнаан,
Кадыг-шириин оглуң болдум.

Алдын-оол ДАРЖАА.

ЭЭН ОДУРУГЛАР

Сереңги одун эскерзиңзе,
өжүрүп чор.
Кыстың чүрээн шона каапкан,
Кыпкан оттуг ынакшылың
камнап чору.

Өөлет ЧИҢМИТ.

[illegible]иалистиг чар[illegible]гып кээр.
[illegible]и белган. Төпте пар[illegible]ген
организациязының [illegible]мга,
[illegible]улүү мында ээзэ
[illegible]ны демдеглеттинген.
[illegible]о коммунист бүрү-
[illegible]аларны берген: 10[illegible]г
[illegible]тор, 13 дагдыныкчы кээр
[illegible]ист. Дагдыныкчы- дээш,
Самбыл, Айыыжкалыы
[illegible]ың Кодуу, пр[illegible]р мен.
[illegible]ачын-оол Балчы
[illegible]и дагалгаларын [illegible] каапкан
[illegible] Бирги
[illegible]ы бар.
[illegible]гитатор
[illegible]арның

«БОТ-ТЫВЫНГЫР АРТИСТЕР». О. ОХЕМЧИКТИҢ фотоэтюду.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

.00—Дамчыдылгалар программазы
.05—«Дайын чылдарының тураскаалы». «Халдакчы бомбардировщиктиң хроникаазы». Урап-чечен фильм.
20—Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. Н. А. Некрасов — «Коробейники». РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. Покровский күүседир. Өңнүг.
—Олимпиада мурнунуң неделязы. Биатлон. Австриядан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

11.40—Уругларга. Мультфильм.
11.50—Медээлер.

МОСКВАДАН

12.00—«Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!»
13.00—Школачыларга. «Хөглүг аян-чорук». Өңнүг.
14.00—Музыкалыг киоск. Өңнүг.
14.30—«Кино аян-чоруктарының клуву». Өңнүг.
15.30—«Делегей панорамазы». Өңнүг.
16.00—«Цирк чуузазы». Мультфильм. Өңнүг.
16.25—М. Глинка. Романстар. РСФСР-ниң улустуң артизи А. Ведерников ырлап тур.
16.45—Ч. Чаплинниң киржилгези-биле фильмнер. «Универмаг контролёру», «Граф».
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Уругларга. Мультфильм.

МОСКВАДАН

18.10—«Игорь Безродный». Музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
19.05—«Кодээ дугайында дамчыдылга».
20.05—«Силерниң дилээңер ёзугаар» концерт.
20.30—«Эжиктер дагжап тур» деп телешииниң баштайгы көргүзүү. Өңнүг.
22.00—«Москваның концерт залдары-биле». Допчулал.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—23.40—Чапсар.
23.40—00.25—Совет ырның концерти.

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.
9.05—Документалдыг телефильмнерниң программазы.
9.35—«Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнүң арыннары». «Москва чоогунга тулчуушкун».
10.05—«Бистиң садывыс». Өңнүг.
10.35—«Москваның концерт залдары-биле». Допчулал.

КЫЗЫЛДАН

11.35—Киножурнал.

МОСКВАДАН

11.50—Медээлер.
12.00—«Чедип кел, тоол!». Өңнүг.
12.30—«М. И. Глинка аттыг квартет ойнап тур». Фильм-концерт. Өңнүг.
12.50—«Продукцияның шынары дээш». Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. И. Огнев-биле беседа.
13.00—«Өлүм чок чоруктуң одаа». Урап-чечен фильм.
14.30—«Беш чылды — хуусаа бетинде!» СЭКП Ленинград обкомунуң секретары В. Н. Игнатов дамчыдылгада киржип турар.
15.15—Москваның М. Н. Ермолова аттыг шии театрының фильм-шиизиниң баштайгы көргүзүү. «Үе болгаш Конвейниң өг-бүлези». Автору — Дж. Пристли.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00— Телемедээлер.
18.10—Уругларга. Мультфильм.
18.20—«Техниктиг информацияның вестинги». Дамчыдылга.
18.35—Киножурнал.
18.45—Телемедээлер.
19.00—Чарлалдар, реклама.
19.05—«Чажыт илереттинип турар». Кыска фильм.
19.25—Тываның Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң концерти.

МОСКВАДАН

20.00—«Беш чылды —хуусаа бетинде!» СЭКП Ленинград обкомунуң секретары В. Н. Игнатов дамчыдылгада киржип турар.
20.45—Москваның М. Н. Ермолова аттыг шии театрының фильм-шиизи. «Үе болгаш Конвейниң өг-бүлези». Автору Дж. Пристли.
23.00—«Үе» Информастыг программа.
23.30—23.40—Чапсар.
23.40—00.20 — Спортчу программа.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, хар чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы барыын районнарга 14-19, өске артканнарынга 21-26 градус соок болур.

Кызылга агаарның температуразы 21-23 градус соор.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

СВЕРДЛОВСКИГЕ БОЛУР

СПОРТ

[illegible]Э-ниң профэвилелдери-
[illegible]III кышкы спартакиада-
[illegible] түңнел оюннары болур
[illegible] билдине берген. Сверд-
[illegible]ге хаактаарынга, биат-
[illegible], хоккейге, конькиге
[illegible]жарынга, фигурлуг чунгу-
[illegible]кынга, 70 метр бедик
[illegible]мплинден шураарынга мар-
[illegible]даалар болур. Даг хаакчы-
[illegible]ның маргылдаазы Терскол-
[illegible]шанакчыларның — Бакури-
[illegible]ге эртер. «Ужугар хаакчы-
[illegible] боттарының программа-
[illegible] Горькийде 90 метр трам-
[illegible]ге доозар.
[illegible]тарның хой кезии Урал-
[illegible]вуңге» болур. Февраль
[illegible]дир Свердловск байыр-
[illegible]ии кире бээр. Чер бү-
[illegible] спартакиаданың эмб-
[illegible] костү бээр. Удавас

спартакиаданың хөрек демдектерни садып эгелээр, оларны 300 муң чедир кылып үндүргөн. Уралдың чээрби хире заводтары спартакиадага тураскааткан белектерни кылып турар.

Спартакиаданың түңнел оюннарының февраль 23-те Свердловскиге ажыдылгазы улуг байырлал болур. Революцияның болгаш хамааты дайынның Урал чурттуг хоочуннарының, Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырларының киирип кээр чалбыыжындан хоорайның төп стадионунга спартакиаданың одун кыпсыр.

В. СТАРИКОВ.
СЭТА-ның корр.

ИНСТИТУТ ЧАЛАП ТУР

Кызылда күрүнениң башкы институдунуң бот-өөредилге салбыры дараазында тускай эртемнер талазы-биле студентилерни бирги курска хүлээп алырын чарлап тур:

МАТЕМАТИКА;

ОРУС ДЫЛ БОЛГАШ ЛИТЕРАТУРА;

БИОЛОГИЯ;

Кирерининг экзамени ийи үеде болур: 1975 чылдың март 22-ден апрель 3-ке чедир база ол-ла чылдың июнь 3-тен 14-ке чедир, олар дараазында эртемнер талазы-биле болур;

«Математика» тускай эртемге—математикага (аас-биле болгаш бижимели-биле), физика (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимели-биле);

«Орус дыл болгаш литература» тускай эртемге — орус дыл болгаш литературага (аас-биле болгаш бижимели-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), даштыкы дылга азы тыва дылга (аас-биле);

«Биология» тускай эртемге — биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимели-биле).

Билдириишкиннерни бо чарлалды парлаан хүнүнден эгелээш, 1975 чылдың май 30-те чедир хүлээп алыр, аңаа дараазында документилерни ылап-ла кожар: ортумак эртемниниң дугайында документ (боду-биле), чурттап турган черинден шынзылга, күш-ажыл дептериниң хоолгазы, медицина шынзылгазы, ажылдап турган черинден характеристика, билдириишкини болгаш 3х4 хемчээлдиг фото-чуруктар.

Документилерни дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу 34, башкы институду, бот-өөредилге салбыры. Телефон номери—20-36.

ИНСТИТУТТУҢ РЕКТОРАДЫ.

кинотеатрларда

ФЕВРАЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Чаа центурионнар» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 17.00, 19.00, 21.10, «Кара бөрү» 13.20, 15.10 (хроника залынга) шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бичии командир» 9.00, 12.20, 13.20, 13.50, «Хүлүмзүрүүңер кандыгыл?» 10.30, 15.20, 17.10, «Кара майыктаалтыг бедик ак эр» 19.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Олча-омактыг бол» 11.00, 12.40, 14.20, 16.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хар кадын» 11.20 13.10, «Хууда амыдыралы» 15.00, 16.40, 18.20, 20.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Дээрни чагырганнар» 12.00, 16.00, 18.00 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Эмчи чаладыңар бе?» 9.00, 10.40, 12.20, 14.00, 15.40, 17.20, 19.00, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сапыктыг моортай» 9.20, «Черге болгаш дээрге ужуралдар» 10.50, 14.10, 15.40, 17.10, «Чаа центурионнар» 12.20, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дээрги Септимниң рестораны» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Олча-омактыг бол» 15.00, 16.40, 18.20, 20.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Хууда амыдыралы» 18.00, 20.00 шактарда.

АКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ· Индекс 667000.

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 16455. ЧАГЫГ № 102.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС—00261

ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).